Meridià

SETMANARI DE LITERATURA, ART I POLITICA • TRIBUNA DEL FRONT INTEL·LECTUAL ANTIFEIXISTA

Any I. - Núm. 46 | Barcelona, 26 de novembre del 1938 | Preu: 50 cèntims

BIBLIOTECA P. ARÚS

MONOLEGS INTERIORS

POQUER D'ASOS

Apa, apa! Remena, remena bé el joc. Barreja els colls. Diamants, piques, trèvols, cors — quina mena de cors? Llisquen els colls que no hi posen el coll. Passen les figures capiculades: reis, reines i aquells pobres jacks — tots guarnits, encisats com la cera, cares de fava o bleda, anacrònics. Passeu, passeu. Remena, fillet, remena i escapça, a veure què en sortirà. Fair play? Ha ha! Bliffing the bluff, cada cop més difícil, gran número acrobàtico-diplomàtic. El blufador blufat. El blufat blufador. Qui el blufós bluf del blufaire blufarà bon blufador serà. Remena, remena i escapça. Apa, dóna. Ara surten, ara, ara! Un, dos, tres, quatre... asos! Pòquer, grans déus!

Poverino! — deia sa mare, fazzoletto di lacrime. L'altre noi havia trencat un llistó amb el cap. Ell havia volgut trencar un embà. Testa dura; però, tanmateix, gran nyanyo. Marramiaus. Però poverino? Creu-t'ho. L'ambició el rosega i el rosegarà, corcó incansable de l'acció imperial. De la bullida del subconscient li surt un anch'io! constant. La llampant misèria de Nàpols, l'aspror saberuda de Milà, la magnificència malolent de Venècia, els fums diversos d'Emília i Calàbria es fonen misteriosament per a reforçar aquell anch'io! I mireu-lo com puja pels nervis i els torç — spaghetti defallents — i els redreça fins a tornar-los metàllics fils electritzats. Mira, mira com puja la retorta carrera triomfal! Ara l'home és anarquista, ves, enfront de tot el món, que no el coneix. I tot d'una socialista, és clar, decidit a adobar el món, que no en vol saber res. I ara ve un soroll d'armes i ell diu anch'io sono irredento, guerra, guerra! Republicà encara? Però no dóna. A mort els comunistes! Ah, això dóna més. Tots els fills de casa bona formen la schiera. Avanti! Rici, Mateotti, Abissínia, Impero. Discursos, discursos, Sanzioni? Ha ha! Eppur mi muovo.

Pinta parets i no t'ho pintaràs. Cada pinzellada és un toc d'orgull. Brotxa grossa, suca i esquitxa, flaire de trementina, sublimació del complex d'inferioritat cap al més complex de superioritat. Mentre ell pinta enfilat a l'escala les serpentines d'un vals foll li pugen un gerro de cervesa a la boca i el volten de bromera. La cervesa davalla, la serpentina puja, vaivé d'àcids estomacals, mareig, pinzellada espasmòdica. El pintor aterrat mira la paret i hi veu l'esvàstica revelada. Per la gammada via passen els escarabats bruns en corrua: straffe straffe straffe. Alça la cama — oca oca — pica el sòl, esclafa el cap del jueu. De la brotxa a l'estaca, de l'estaca a la pistola, de la pistola al fusell, del fusell al canó. El bigotet s'enfila. Paraules, paraules — batalles, batalles — milions de cranis farcits. Austríacs, sudetes, colònies!

De la ferme grassa i el bureau tronadet surt l'esperit immortal de la classe. Amunt i belles paraules. Escolta, escolta: gallus cantat. El sol surt per a tota la França. Normandia ha parat l'acció en un castell senyorial. La Picardia es perd en els Passos Perduts. Gascunya cria un D'Artagnan que vigila les cols i ha posat una bella panxeta. París hi tira el seu picant polsim de cultura política. Allons promener. Ça y est? Nous y sommes. D'un no radical i un no socialista surt un radical-socialista. Ne t'en fais pas. Après moi le déluge. Si fa carrera? I doncs? Élève qui s'éleve, cher maître, m'sieur le ministre, m'sieur le président. Ça va, ça va.

A la nursery romania silenciós amb un dit sota el mentó aristocràtic. Quin pensament? Tu regere impero populos, britanice, memento. Well? A l'hora del te sabia prou a quin costat de la llesca hi havia la mantega. Després, cada pont li era un bridge, és clar; però no un pont, sinó un joc de cartes. Dinàmic? Si de cas un dinàmic reflexiu. No crida: acció, acció! S'hi pensa i diu: accions, accions! Aha. Amb copalta i paraigua centra el productiu carrussel (merry go round) de la City. Feina: fila des d'un despatx l'enredadora dels destins, però quins? — grandiosos o mesquins? Diversions: Oxford, Cambra dels Comuns, Banc d'Anglaterra, Ministeri de Finances, Downing Street, Checkers, Munic.

Pòquer d'asos, has dit? Els asos hi són. D'acord? ¿A veure qui la fa a l'altre? O potser — veure'ls tan seriosos tots quatre ho fa pensar — ¿no corre entre ells una sospita de joker — el gran bromista, decidit a fer un repòquer que ens deixi tots blaus? Els castellans, que en diuen comodín, el coneixen poc. Aquí el teniu, ara surt. Capell tirolès, barbeta, coll antic. El bigoti vol amagar que riu per sota el nas. El bust emmarcat dins un corn de cacera. Per a quina tonada? Per a quina formidable cacera d'estralls?

C. A. JORDANA

POLITICA INTERNACIONAL

TXECOSLOVAQUIA

En reprendre les nostres revistes sumàries de la vida de les nacions, suspeses per una llarga absència, sentim la irresistible temptació d'examinar el cadàver de Txecoslovàquia i reproduir un comentari que pel mes de març darrer ens inspirava la liquidació fulminant de l'antiga Àustria en aquestes mateixes planes: "El mapa d'Europa, desconjuntat i ple d'esquerdes, explotarà com una caldera vella, i restarà enmig de les desferres l'afirmació categòrica que la vida és lluita i que els qui no saben lluitar no tenen dret a l'existència."

Ja està provat una vegada més. Sembla fatal que els pobles, com els homes, puguin només escollir entre dues alternatives: dominar o ésser dominats. Txecoslovàquia havia volgut adaptar la seva nova existència a l'ideal prevalent durant una dècada de seguretat col·lectiva. Ha pagat cara la seva fe i la seva adhesió a la doctrina precària. Però expia avui, més que la seva fe i el seu càlcul funest, la seva manca de voluntat i decisió a l'hora del perill. Avui, sola enmig de les desferres, contempla la pèrdua de les seves fronteres naturals, de les seves usines elèctriques, de les seves indústries químiques i de l'automòbil, de les branques més importants de la seva producció tèxtil i de greixos artificials; les seves finances resten ferides de mort per la reducció de volum de la seva producció industrial, agreujada amb la sostracció de viles importants que cridaven el turisme internacional i la proveïen de divises; l'afluència de la població perifèrica al centre crea el problema de la manca de treball i la reducció sensible del nivell general de vida, i, finalment, la seva independència econòmica i política resta totalment inassolible mentre no es modifiquin les presents circumstàncies. La República d'Andorra és avui una entitat més sòlida i respectable que el que resta de la gloriosa Txecoslovàquia de Massaryk i Benes.

Fer un balanç de les pèrdues de Txecoslovàquia en el transcurs de dos mesos és cosa que esfereeix i desmoralitza el més pacífic i resignat. Només la pèrdua de lignit s'eleva al 80 per 100 per l'ocupació alemanya de les zones de Falknov, Duchov, Most, Chomutov i Nyrany, i l'ocupació polonesa de la regió de Moravska Ostrava, d'on en sortien setze milions de tones cada any. El carbó que s'extreia d'aquesta regió representava el 66 per 100 de la producció total de Txecoslovàquia, del qual, l'any passat solament foren exportades nou milions de tones que valien 610 milions de corones — uns 900 milions de francs francesos.

Avui, la zona hullera de Txecoslovàquia resta reduïda als petits jaciments de Kladno i Pizen, i, a Moràvia, els de Rosice i Osleavany, de qualitat molt inferior. Tot el lignit s'ha d'extraure dels insignificants jaciments de Handlova. Val a dir que la immensa majoria de propietaris i treballadors de les mines traspassades a Alemanya i Polònia no eren alemanys ni polonesos, sinó txecs i slovacs.

Les foneries d'acer resten reduïdes un 70 per 100, i la producció de puntes i cargols devindrà nulla. La producció total de zenc, el mateix les mines que les fàbriques, s'ha perdut. Després dels acords de Viena, s'ha perdut el massís forestal de Zeleznik, a la Rutènia. La producció, doncs, de vagons i material ferroviari es reduirà en més del 75 per 100. Cal tenir en compte, però, que han estat cedits 3.521 quilòmetres de ferrovia, o sigui el 30 per 100 de la xarxa nacional. Les pèrdues en la producció d'electricitat s'eleven al 70 per 100, amb l'agreujant que Praga i una gran part de la Bohèmia central són servides per la presa d'Ervenice, que Praga havia construït amb enorme sacrifici i que avui es troba en territori d'Alemanya.

La producció del vidre resta reduïda a un 14 per 100 i sotmesa al caprici d'Alemanya, que s'ha apropiat totes les motèries primes o sien les arenes silícees, la soda, el sulfat, la quarsita, i el feldespat. Per a tenir una idea del que representa aquesta pèrdua, només cal dir

(Segueix a la segona pàgina)

EL RECORD DELS BOMBARDEIGS

Més tard o més d'hora, la guerra s'acabarà i renaixerà la pau a Espanya, una pau que ha d'obrir amplis horitzons un cop hagi estat superada l'enorme crisi econòmica i moral portada per la traïció. Els pobles hispànics, després de llur esforç per garantir la llibertat i salvaguardar la pau mundial, quan el feixisme sigui totalment esclafat a Espanya, expandiran arreu una claror blanca i brillant que s'unirà als elements guiadors de la humanitat.

El record dels bombardeigs, però, no podrà ésser esborrat mai més del cor i del pensament de milers i milers d'hispànics. Els claudicadors que han volgut arbitrar els destins d'Europa i la guerra d'Espanya els han tolerat, perquè les bombes explotaven ben lluny dels estatges que ells habitaven, i les repercussions que sacsejaran per sempre nombrosíssimes vides restaran ben distanciades de llur visió plàcida.

Les emocions rebudes, gairebé a diari, pels habitants de totes les ciutats, de moltíssimes viles i de força pobles i llogarrets; la impressió de sentir-se damunt la carn la manyaga freda de la mort; el dolor vivíssim d'albirar entre la polseguera familiars colpits per la metralla, o la llar bastida amb sacrificis totalment enderrocada, produeixen calfreds d'horror i commocions nervioses dels quals l'organisme es ressent sempre més. Aquells éssers perseguits en llur fugida de Màlaga o en la destrucció d'Euskadi, aquells ciutadans que a Madrid, a València, a Alacant, a Tarragona o a Barcelona han estat sotraguejats pels enginys de la mort, ¿poden oblidar-ho amb la pau?

Els avions s'apropen amb el seu ronc monòton. Les sirenes d'alarma sonen llargament. Les bateries antiaèries emplenen l'atmosfera de sorolls estridents que esquincen l'aire i escampen al lluny una vibració trontolladora. I, de sobte, es nota com si entorn de la ciutat es fes el buit i de seguida se sent el xiular i el brunzir de les bombes, que s'accelera i es fa més dens a cada segon que transcorre. Un terrabastall profund, perllongat, eixordador, com si un carro immens aboqués una càrrega de pedres, circumda el lloc on te trobes. La casa cruix i s'esclafa. Sents les esquerdes que s'obren, les pedres que salten, els objectes que són violentament llançats; i el dring dels vidres que s'esmicolen fa més agut aquell moment tràgic. L'edifici s'esfondra; unes forces poderoses t'han rebatut contra les parets i ara et veus arrossegat entre les ruïnes de la casa. Una fumareda fètida i negra et sotmet a les tenebres. Després, si has resistit la mort, quan els sentits et retornen, contemples al teu voltant cossos inermes i mutilats, nens desemparats, desolació dels qui han perdut els seus, potser l'ésser que més estimaves amb la vida segada. Han passat els bàrbare! I aquella punyida al mig del cor t'esdevindrà inguarible.

¿Qui podria oblidar mai la visió d'un infant de dos anys amb els ulls esbatanats per l'horror, la cara lívida, tot ell tremolós, convulsionat, enmig del bombardeig, en sentir el més lleu soroll? ¿O la d'aquell ancià, fatigat de la vida, retut per les xacres, que els passos lents no li permeten fugir amb llestesa i cercar el refugi mentre les bombes exploten a poca distància? Europa no en sap res, de tot això; no coneix què és un bombardeig; els grans magnats de la política poden restar incrèduls davant les descripcions que se'ls fa, i poden permetre's de no amoïnar-se gaire or a deturar l'acció d'aquells qui practiquen la guerra totalitària com a principi bàsic.

La joia amb què tothom contempla, afrontant els perills, un combat aeri victoriós per a les forces republicanes, ¿no és una bella prova de fortitud dels homes de totes les nacionalitats hispàniques? Els efectes calamitosos d'un bombardeig no oprimeixen mai les morals, i quan, damunt la ciutat, s'encontren els aparells dels bàrbars i els caces governamentals, el poble no dubta dels resultats de la lluita i abandona els refugis per a seguir totes les incidències del combat. Una corona de barres lluminoses nimba la ciutat i recorre el cel formant un ample reixat movedís que teixeix i desteixeix rectangles i rombes i que quan topa amb els núvols s'aixafa i escampa una claror tota blanca. Una de les barres il·lumina els avions agressors; el reixat es desfà ràpidament i totes les torxes convergeixen en un mateix lloc. Són uns braços immensos, de blancor resplendent, que sostenen enmig de la fosca allà dalt, a cinc o sis mil metres, un gran disc de claror que empresona els aparells, fosforescents com el llambrar de la mar. Les bales dels antiaeris, talment un globus de vermell vivíssim o de verd intens, pugen amb lentitud per entre els feixos lluminosos; castell de focs meravellós. La gran massa de braços es mou, sempre amb els avions empresonats dins el disc. El foc dels antiaeris cessa de sobte. Al ronc monòton dels aparells estrangers s'uneix el so birítmic dels caces de la República. Trepiden les metralladores. Les bales incandescents llançades pels avions de caça, surten de la fosca en línies tremoloses, com unes sagetes puntillades, per a abastar amb rapidesa el gran disc de llum blanca. L'agilitat del caça s'endevina sempre, i sembla que es multipliqui entorn dels aparells fosforescents; encara es veu la sageta vermellosa disparada per la dreta del gran disc, i un nou dard surt de la mateixa metralladora per l'esquerra. Uns aparells estrangers han estat tocats! Visiblement perden alçada i velocitat. Al llarg dels carrers de la ciutat s'estén una onada remorosa d'exclamacions i aplaudiments. Els aparells agressors, en sentir-se atacats, fugen covardament i desprenen tota llur càrrega mortífera; els ciutadans, però, no se n'adonen, la magnitud del combat i l'alegria davant la victòria de les forces republicanes els arrabassa i els fa oblidar de tota altra cosa.

El tremp dels hispànics és aquest!

El record dels bombardeigs, certament, deixarà ferides obertes per sempre. Però també haurà donat un vigor acerat que serà el fonament de l'edificació futura.

J. ROURE-TORENT

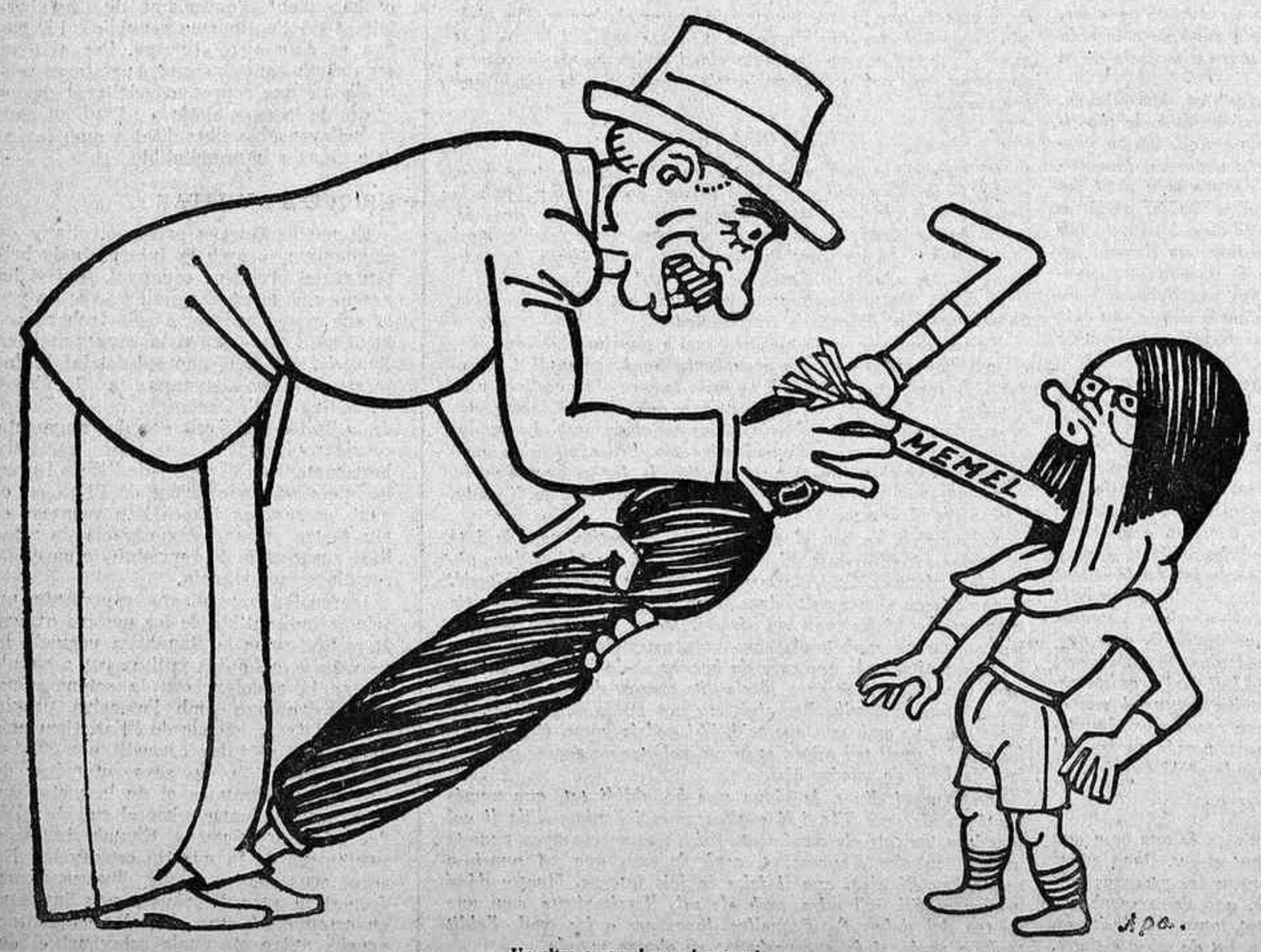

Un altre caremel per al nen rebec

(c) Ministerio de Cultura 2006

ANATOLIA I EL "GHAZI"

Un cop travessada la rica i alegre regió d'Ismidt, perdeu les ganes de baixar del tren, d'aturar-vos. Quina tristesa! Quina solitud! Quin desert! S'han acabat els arbres, l'aigua, les carreteres, els pobles. Només es veuen rocs i sorra, camins mig esborrats, miserables barraques, pobres tendes foradades i esflagarsades i alguns moltons que pasturen una herba imaginària. Hom dubta si és ben bé aquesta la regió de la qual Plini ens diu que constituïa un dels més rics graners de l'Imperi.

La terra envelleix i s'usa com els éssers humans. Avui dia els raigs d'un sol eternament jove ja no dauren els fruits sumptuosos que adornaven la taula dels emperadors de Bizanci o les espigues de blat que alimentaven les legions romanes. Ara la planúria d'Anatòlia ha esdevingut un immens camp en el qual el sol es diverteix combinant-hi colors meravellosos. Però si la mirada no es cansa mai d'admirar aquesta màgia extraordinària, l'espectacle que ofereix durant cinc-cents quilòmetres la terra d'Anatòlia es esgarrifosament monòtona. És el desert, enmig del decorat desolat del qual la regió d'Eski-Cheir llança una nota una mica més alegre, encara que fugitiva.

Cal córrer hores enteres en tren per a veure un arbre, una mica d'herba, una mica de vida. Aquesta aridesa de l'Anatòlia preocupà la Turquia moderna i als voltants d'Angora, la capital d'ara, Mustafà Kemal va organitzar un planter en el qual els experts es lliuren a tota mena d'experiments. Sembla, però, que els resultats són poc prometedors perquè els arbres no s'aclimaten mai a aquesta regió on la temperatura varia constantment en proporcions inquietadores. A l'hivern, el termòmetre marca trenta graus sota zero i a l'estiu els raigs del sol exterminen tot el que es posa a llur encalç.

Alguns quilòmetres abans que una corba de la via ens permeti de veure l'indret on nasqué la revolució turca, el tren es para en ple desert, en una estacioneta anomenada Ghazi, el sobrenom de Mustafà Kemal, que significa Victoriós. És una estació coqueta, tota nova, blanca i roja, voltada de torretes construïdes sense preocupacions d'estil. És allà on es troben les famoses granges modernes creades per Kemal. Un petit llac artificial reprodueix fidelment el Mar de Màrmara.

Prop d'aquest indret magnífic hi ha una curiosa exposició a l'aire lliure. Aligues encadenades, voltors, llops, ossos, xacals i altres animals que constitueixen un parc zoològic en aquell jardí situat enmig del desert.

Movent-se rabiosament en una gàbia, hi ha un animal que mereix especial atenció. És un gat d'una blancor immaculada, d'ulls misteriosos i de força sorprenent. És el gat del Ghazi, admirable espècimen d'aquesta raça d'Angora tan famosa.

Malgrat tot, els versos de Baudelaire em canten a l'orella.

"C'est l'esprit familier du lieu;
il juge, il préside, il inspire
toutes choses dans son empire;
peut-être est-il fée, est-il dieu?"

En arribar a la ciutat d'Angora cau

Mustafà Ataturk

un sol de foc. Al nostre davant, damunt de tres turons, Angora instal·la les seves velles cases orientals, destacant-se a primer terme la ciutat nova, blanca, ultra-moderna. Abans d'ésser convertida en capital, Angora era poc coneguda per bé que ja tenia un passat, un passat que es descobreix pujant el camí de la ciutadella.

Carrerons amb cases de fang i de fusta, de finestres eternament tancades amb gelosies espesses; vells otomans arrupits xuclant calmosament del nerguilé; doncs sense vel que, davant l'aparició d'un home dissimulen instintivament llur rostre darrera les mans, bo i girant-se cap a la paret a falta del "tchartchaf", prohibit per Kemal, i musulmans conscienciosament ocupats en fer llurs ablucions a la font, abans d'entrar a la mezquida, acudint a la crida del muetzi.

És la vella Turquia que viu a dos passos de l'altra, de la del Ghazi. Amb quina polidesa refinada i discreta el propietari d'aquest cafetí, situat dalt de la ciutadella, a l'ombra de la muralla circumvallant, ens serveix el cafè espès i el vas d'aigua tradicional! Aquest home no ha après, o no ha volgut aprendre, les formes dels propietaris i cambrers del barri modern. Encara no ha copiat el sistema modern d'explotar els estrangers i està content de parlar de la vella Angora. Esguarda la ciutat nova que s'estén als seus peus, però ho fa sense admiració ni crítica. És prudent i respon a les preguntes amb una mímica que diu molt i que no diu res. Quan li parlen de Mustafà Kemal els seus ulls se li engrandeixen, fa un singular soroll amb la llengua i es mira el retrat del Ghazi.

Aquest gest resumeix tota la resignació del poble turc per les radicals innovacions del primer president de la República otomana; per l'home que només té posada la mirada a Occident i a la seva civilització, per bé que sols en les seves formes exteriors. En bloc i sense contemplacions, Mustafà Kemal va expulsar el soldà, va suprimir el califat, arrencà el torbant dels imans i el fes dels otomans; trepitjà l'Islam i tirà per terra els seus costums; obrí els serralls i esquinçà el vel (tchartchaf) de les dones, emancipant-les. Després, quan va haver escombrat tot el que li recordava el passat, quan va haver despullat els cossos i trasbalsat les ànimes, ordenà als turcs estupefactes que es vestissin a la manera occidental, que hi visquessin, que hi treballessin, que s'hi organitzessin i que no creguessin en altra cosa que en la grandesa de Turquia.

I el vell Imperi otomà aparegué com un trastot vell, abandonat, sorgint davant dels turcs la imatge d'una nació nova de trinca simbolitzada per un sòlid gentleman amb barret de copa, el retrat del qual veureu a tot arreu, a cal forner, al cabaret, a cal sastre, a la llibreria, a la taverna i a qualsevol altre establiment, sia el que sia.

I sense protestar massa, es va fer el que el Ghazi va disposar. L'Alcorà, si bé no fou estripat, almenys va ésser amagat al fons d'un armari; els rosaris desaparegueren de les mans; la gent oblidà el camí de les mesquides i els muetzins, amb barret tou, invocaren Alà cinc vegades al dia per damunt d'una multitud quasi del tot indiferent.

¿Com és possible que aquesta formidable revolució no repercutís a tot el món islàmic? Egipcis, àrabs, perses, afganistanesos contemplaren, d'antuvi amb indignació, després amb curiositat i per últim amb estupefacció, l'home que, després d'haver alliberat el seu país del jou de les potències europees, alliberava bruscament les consciències dels seus compatriotes.

I aquest home que en els seus costums, en el treball, en tot, ha volgut apropar el seu país als altres d'Europa, traslladà la capital de la nació a terres asiàtiques, al cor de l'Anatòlia desolada, freturós d'allunyar-se de la cobdícia dels europeus que tenen la mirada massa fixament posada a Istambul, la ciutat del vell continent més envejada per la seva envejable situació.

Ferran CANYAMERES

VOLCA EUROPEU

L'absurd optimisme de mister Chamberlain

EL FALS INDIVIDUALISME

Chamberlain s'ha declarat belligerant en la guerra d'Espanya, a favor d'Itàlia. La seva declaració no ha pogut ésser més clara. Insistint en la seva teoria, afirma que amb la vigència de l'acord anglo-italià queda resolt el problema espanyol. El tal pacte ha estat posat en vigor; no obstant, Espanya segueix en peu de guerra. L'amenaça de la pau, en el sentit en què la interpreta Chamberlain, subsisteix. Tot evidencia que el punt de vista rigorosament objectiu del "premier" britànic queda reduït a un estrany complex de suficiència i d'optimisme.

La guerra espanyola pot resoldre's, sens dubte, a les Cancelleries. Però no contra la voluntat del poble en lluita. Espanya no ha pres estèrilment les armes per defensar la seva independència. El valor històric de la independència a què el poble no renuncia, està identificat amb el sentiment de llibertat i amb la raó de la seva pròpia supervivència. En aquest sentit, la idea de Pàtria es confon amb la de la vida, i l'individualisme espanyol, al qual tantes incapacitats han estat atribuïdes, s'és convertit en element d'existència de la col·lectivitat ibèrica.

CHAMBERLAIN AUTORITZA LA INTERVENCIÓ D'ITÀLIA

Els factors que contribueixen a l'ofensiva feixista ensopeguen a les nostres trinxeres amb una moral de resistència l'eficàcia de la qual es multiplica a mesura que aquells augmenten. L'heroisme dels soldats republicans és un derivat de l'esperit col·lectiu de vindicació de les ofenses que ens són inferides, de les crueltats que hem de sofrir i de la tragèdia en la qual intervenim com a actors. Tals adversitats no poden ésser saldades a espatlles nostres en les Cancelleries. L'Estat espanyol és quelcom diferent a qualsevol superxeria política. Govern, Exèrcit i Poble, identificats amb l'Estat, componen un Tercet de Poder amb una potència militar irreductible.

L'optimisme de Chamberlain no correspon a la realitat d'aquesta fortalesa. El fonamental del seu discurs ha estat fer dependre la pau europea de la declaració de neutralitat publicada per Franco en els moments culminants de l'última crisi internacional, agreujada amb l'acord de Munic. Cosa que equival a concedir la victòria a Franco, autoritzant a l'efecte la intervenció oficial d'Itàlia, sense el concurs de la qual ja fa temps que Franco i les seves mainades haurien estat sotmesos.

Semblant declaració de belligerància a mercè dels invasors és inconcebible. Però amb tot, aquesta ruptura de la neutralitat anglesa — trencada de manifest des del començament de la guerra, — tot i ésser molt significativa per la seva parcialitat i objecte, no suposa una garantia de pau; menys encara la solució del bloqueig practicat a les costes angleses a base d'informacions facilitades a l'esquadra estrangera mitjançant la utilització d'aparells de ràdio instal·lats clandestinament a la Gran Bretanya.

LA NOSTRA ALTERNATIVA

No. Ni la pau ni el problema d'Espanya no es resolen amb la vigència de l'acord anglo-italià. L'equilibri del Mediterrani no podrà garantir-se en tant que les Balears serveixin de catau als pirates italians. No pot haver-hi equilibri on no existeix neutralitat o almenys influència compartida.

L'equilibri mediterrani està assegurat per la sobirania espanyola damunt les Balears. Tot el que suposi minva d'aquesta sobirania és un atemptat a la pau. Però a més, una victòria segons el desig literalment expressat per Chamberlain condicionaria una Espanya sotmesa a la influència d'Itàlia i Alemanya, amb la subsegüent instauració de l'amenaça permanent damunt Anglaterra i particularment damunt França.

Chamberlain no ignora això. Però tampoc no pot ignorar que la República lluita per motius històrics i polítics propis i independents, en conseqüència, de la complicitat britànica amb el nazisme prussià i el feixisme italià. La protecció que Anglaterra dispensa als països colonitzadors que actualment envaeixen el tereny espanyol no impedeix l'enfortiment del nostre Exèrcit per a rebutjar l'organització agressiva, que es recolza en la política subterrània desenrotllada per míster Chamberlain.

Espanya ha elegit l'alternativa de lluitar fins aconseguir la victòria damunt les forces mancomunades italo-alemanyes. La glòria d'aquesta lluita no es ressent pel fet que Alemanya i Itàlia segueixin enviant al sector rebel tècnics i pilots, avions, tancs i canons procedents de les fàbriques de Krupp, segons ha declarat un enviat especial del "Daily Herald" a Mora d'Ebre.

CONTRADICCIÓ DE CHAMBERLAIN

La declaració de belligerància feta per Chamberlain a la Cambra dels Comuns no signica un factor més decisiu que la quantiosa aviació que actua als nostres fronts a l'empar de la No Intervenció. Ningú no ignora a aquestes altures l'objecte de la política practicada des del Comitè de Londres. Chamberlain és un rival de la República espanyola. No per l'essència democràtica d'aquesta, força precària i difusa, sinó perquè la lluita, conceptuada com el major esforç realitzat fins als nostres dies contra les ambicions del feixisme, té la simpatia de dues grans nacions — Mèxic i la U. R. S. S. — que es troben a l'òrbita dels pobles.

Aquesta actitud de Chamberlain és, indiscutiblement, injusta i poc gallarda per a un governant anglès, que es veu obligat a defensar-la amb subterfugis. Si la grandesa personal d'aquest governant no correspon a l'esperit liberal de la seva nació ni obeeix als sentiments de la tradició democràtica del seu país, renuncia deliberadament a ésser home representatiu del seu Estat per a representar els interessos particulars de la classe dominant. D'aquesta contradicció entre l'home i la seva jerarquia neix, probablement, l'optimisme de Chamberlain. Però l'optimisme republicà d'Espanya és d'un altre llinatge. Per això es seguirà lluitant fins que Anglaterra trobi l'home que representi el llegat democràtic de la seva història i l'apliqui amb la indispensable liberalitat i amb la independència imprescindible.

UBIQÜITAT MILITAR

El nostre Govern està molt lluny de solidaritzar-se amb la interpretació britànica del problema espanyol. Aquest ha nascut amb la guerra civil provocada per la sublevació militar, i sols trobarà solució amb el retorn a la seva primitiva condició. En tant que subsisteixi la intervenció italo-alemanya, la República persistirà en l'accentuació dels caràcters de la lluita. L'Exèrcit Popular augmenta considerablement el seu poder, resisteix heroicament en el sector de l'Ebre i pren la iniciativa en el front de l'Est, en el qual les nostres tropes han rebassat el riu Segre en una demostració de vitalitat susceptible de reproduir-se en qualsevulla circumstància.

L'ofensiva republicana representa un triomf indiscutible de les nostres armes. Descobreix que la República posseeix la necessària ubiqüitat militar per a simultaniar la resistència a la setena ofensiva estrangera amb l'ofensiva pròpia sobre el front enemic de l'Est. Com més gran sigui el valor concedit per l'Estat Major italià a la seva ofensiva de l'Ebre, més gran és el de la victoriosa marxa republicana sobre el sud de Lleida. ¿A què anomena Chamberlain arranjament de la qüestió espanyola? No serà, sens dubte, el fet d'haver transformat la seva tolerància pels invasors en complicitat amb els mètodes d'intervenció, entre els quals sobresurt el del problema espanyol.

Eusebi LAMBARRI

Política internacional

Txecoslovàquia

(Ve de la primera pàgina)

que l'exportació de vidrieria ascendia el 1937 a 787 milions de corones, o sien més de mil milions de francs francesos.

Per a abreujar direm que la indústria de la porcellana s'ha reduït en el 90 per 100, la de ciment en el 80 per 100, el mateix que la de la cervesa. La indústria química en el 86 per 100, perdent les grans fàbriques d'Usti, sobre l'Elba, i les de Moravska Ostrava, devenint nulla la refinació de benzina i els seus derivats, la producció de greixos i la major part d'especialitats farmacèutiques. La producció de paper per a diaris perd el 90 per 100. La indústria llanera es troba virtualment extirpada, i la producció de teixits reduïda a l'ínfima expressió. No esmentarem el cuir, el cautxú i la producció de mobles, que, si bé podran proveir el mercat nacional, hauran de renunciar a l'exportació. I totes aquestes indústries representaven en el comerç exterior una balança favorable de centenars de milions de corones.

Però no són solament les manufactures i indústries extractives les castigades durament. La cessió dels boscos de Sumava, de Cesky Les, dels Monts Metàllics, dels Monts Gegants i del Jeseniky, despullen la Txecoslovàquia del 40 per 100 de la seva riquesa forestal, minvada més tard per les cessions fetes a l'Hongria, a la qual també s'han cedit les millors terres per a la producció de grana d'aresta. De fet, Txecoslovàquia ha perdut un terç de la seva població i dos terços de la seva riquesa. La condició, doncs, dels seus habitants serà d'ací endavant molt dura i, econòmicament, no tornaran mai a ésser el que eren.

Econòmicament desfets, políticament desmoralitzats, interiorment dividits i degradats, nacionalment i cívicament vençuts. Perquè els poderosos els abandonaven, renunciaren a la lluita. Encara són vius. Els uns sense llar i sense pa, els altres empobrits i desorientats, els altres cercant, com els jueus, un metre quadrat de terra que els vulgui sostenir. És el preu de la pau i de la submissió: la vergonya, la misèria i el sofriment sense esperança.

M. SERRA I MORET

El setè centenari del país valencià

Llàstima que aquesta gloriosa efemèrides, degut a les circumstàncies actuals, hagi passat desapercebuda! Perquè, cap ocasió no hauria estat tan propícia com aquesta, per a segellar la germanor del Principat amb València. Amb tot i això, o precisament per això, serà bo de parlar-ne.

Ha estat amb gran satisfacció que he llegit, darrerament, l'editorial publicat per l'òrgan socialista de València, Adelante, *titulat* Al cap de set segles, *escrit gairebé en català correcte. En el mateix número es publicava el bell poema de l'amic Duran de València,* Mare terra. *He tingut interès a fer-lo conèixer, a enviar-ne retalls als amics. En canvi, els valencians sembla que no se n'hagin adonat. I això que la immensa majoria de la nostra Brigada la componen valencians.*

I és que viuen encara en ple provincianisme. Menyspreen, i amb raó, la seva llengua adulterada, però en lloc de purificar-la, quan volen dir coses importants, o que a ells els ho sembla, molts empren el castellà. I això ho fan, passant lamentablement, d'una llengua a l'altra. Després de pensar-hi molt, he arribat a la conclusió que si el valencià veritable, parlat o escrit, els molesta, és perquè s'adonen de la seva identitat amb el català. Ells creuen, per contra, que existeix una llengua valenciana, diferent de la catalana. I el cas és que aquesta suposada llengua està formada pels barbarismes castellans més esgarrifosos. Per exemple, creuen que és valencià agüelo, *en lloc d'*avi; menejar, *en lloc de* moure; llavar (lavar), *en lloc de* rentar, *etc.*

Existeix, de fet, una posició de recel respecte dels catalans, entre els valencians. És una cosa que en l'any que porto entre ells, he pogut constatar a bastament. I això que he procurat no ferir mai la seva susceptibilitat. De vegades aquest recel va acompanyat d'una certa gelosia. Un dia, un company valencià, pretenia que el llibre del Consolat de Mar havia sortit de València, pensant que jo l'hi discutiria. Ben al revés, li vaig dir que no ho sabia certament, però, que, fos com fos, estava content de pertànyer a un país que en plena Edat Mitjana, dictava tan sàvies lleis, i que per nosaltres era igualment català — tant si havia eixit de València com de Barcelona — el primer codi de dret marítim. Perquè — li vaig explicar — nosaltres entenem que tanta raó teniu vosaltres d'anomenar-vos catalans, com nosaltres valencians. Creiem que els vostres Ausias March i Jordi de Sant Jordi, com el mallorquí Ramon Llull i el cronista català Muntaner, són exponents d'una mateixa cultura i connacionals. Cultura que tot i haver tingut una renaixença simultània en totes les terres de parla catalanesca, només en les del Principat, ha anat acompanyada de la deguda acció política.

FRAGMENT D'UNA CARTA

"Des que sóc fora, observo que l'enyorança és una cosa que comença en el pensament i es va acumulant al cor. Quan pugui satisfer els meus desitjos, quan pugui abraçar les persones més estimades, em sortirà del cor no sé què, que s'escamparà per tot el meu cos i em farà sentir la felicitat, temps ha desitjada, i que està a l'abast de tot aquell que té la sort de saber estimar.

Imagina't, poder-se descarregar, o treure del damunt, aquesta sèrie de neguits que cada dia van en augment. Solament, de desfer-se d'aquest pas, ja deus tenir una sensació gran. Què faràs quan puguis tenir als teus braços el que val més en aquest món, les persones que estimes? Jo cada dia estic més convençut que el que val més que totes les coses, és saber estimar el que es mereix ésser estimat. La terra que t'ha vist néixer, que t'ha fet veure i sentir de la manera que és ella, i les persones que, pels sentiments més íntims, estimes i de les quals ets estimat.

Estic molt cansat de parlar amb gent que no sent o no pensa de la manera que jo crec haurien de pensar els homes. Per això, quan en trobes un que s'acosta a tu, sents una satisfacció, i et sembla que les persones estiguin classificades segons la manera de pensar, més que no pas pel partit on militen o la religió que professen."

LA VÍDUA TRISTA

Hi mengem a casa seva, de fa un mes. És una dona jove, plena, bella. Feia poc que havia arribat de Port Ras, amb la seva cunyada, fugitiva de Valldecavallers, carregades de criatures. Ara en té un de tres mesos. L'home, segons sembla, morí fa més temps, en un front llunyà. Havien estat, abans, de guardians en les obres de l'embassameent del Guadiana. L'avi — sogre d'una d'elles — encara en porta unes botes altes, de goma. És un home tot dolçor, de cara xuclada.

En tot aquest mes, no hem vist mai a somriure la vídua. Tot el més que en Murgui ha aconseguit, bo i agafant-li i passejant-li la criatura — perquè li recorda la seva — i nosaltres fent-li algun present, ha estat un somriure, que acusava encara més la seva tristesa. Sempre silenciosa, tota endolada, amb el mocador negre al cap, ens posa el menjar a taula. Per explicar la mancança de vaixella, que li impossibilita de fer-ho com voldria, ens conta com forces que passaren per Port Ras se li endugueren tot el que tenia.

La cunyada és ben al revés, d'ella. És petita, neulida i té un parlar tot enrevessat. El seu home és al front. Les dues dones, les criatures, l'avi, dormen tots en una mateixa habitació, ja que la casa només en té dues. Amb tantes criatures, es podria suposar que hi ha molt de xivarri. Doncs, no. Veus les tres nenes, que no arriben als cinc anys, assegudes, prop del foc. La més petita, és la que cura de bressar el de bolquers. El nen gran, que té uns tres anys, té els dits grossos del peu torçats, a causa d'una cremada. Per això, no pot posar el peu pla. La mare diu que amb una operació, l'hi podria posar. Però, ¿com fer-la-hi? I quan te'l mires, et fa un malestar de pensar que tota la vida hagi de quedar així.

En Murgui diu a la vídua que ho oblidi tot, que només pensi en els seus fills, i li explica coses i l'anima. Ella li vol somriure. Fa tots els moviments físics que acompanyen aquesta mostra tan alta d'humanitat, però t'adones que un somriure no és ben bé això, que li falta la joia interna. Mentre dóna mamar al fill, se'l mira, amb els ulls llagrimejants, com una imatge del dolor. És d'aquelles dones per a les quals l'oblit tarda a venir, si és que realment ve alguna vegada.

Josep SOL

(c) Ministerio de Cultura 2006

Del sac del drapaire de la ciutat en el qual es troba el fantasmagòric Pompeius Gener, que aquest novembre fa divuit anys que va morir

1848-1920. Aquells que pertanyen a la meva promoció recorden aquell magnífic i fantasmagòric Pompeius Gener i Babot. Peius!!! Bell aire de mosqueter i esguard de "bon enfant". Intellectual al qual la seva fantasia privava de la veritat, ja que elles es colzejaven amb les de "Tartari de Tarascó", alcaloide del meridionalisme.

Innombrables són els contemporanis que tingueren en les mans unes targes de visita que l'escriptor català repartia pels "boulevards" parisencs i en les quals es llegia: "POMPEYUS GENER. Savant catalan.— Avenue Petritxol.—Barcelone." Això sí que és, a la fi del segle XIX, fer propaganda de la nostra ciutat per terres estrangeres!

"Peius" Gener, esperit cult i assimilador, era la quintaessència de l'arbitrarietat. Des del cientifisme brincava a la facècia amb agilitat acrobàtica. Segons ell mateix explicava, quan va estudiar en l'Institut, havia engiponat en vers tot un llibre de text. Amb seguretat, una bola més de "Peius". Però el cert és, que el nostre simpàtic escriptor, era autor d'una americana geogràfica que deia així:

"A los cuarenta grados de latitud,
tu-ru-tu-tut,
hay una isla Noroeste y Sud
su-su-su-sud,
tiene de habitantes medio millón
y es la católica su religión,
y su comercio de exportación
es ¡ay!
goma, cacao y rom.
¡¡Pom!!"

Gràcies a la seva inexhaurible fantasia, a "Peius" li era facilíssim trobar tota mena de temes. Que no recordava una dada? Se l'empescava. I en matèria d'afusellar pensaments, teories, cròniques i articles dels altres, feia tot el que podia i no patia de manies. Tant que Albert Llanes—aquest sí que era un original enginyós—quan sentia de la ciència de Pompeius Gener, deia, guiat per pietosa intenció: —"Peius", quan dóna una conferència, no pot enllestir-la amb el sagramental: "He dit." Ve obligat a substituir-ho per un "Hem dit".

Així i tot, aquest cultíssim i incommensurable absurd o sia Peius Gener, en la seva època, donà molt que parlar i va moure molt soroll. El filòsof del positivisme, Littré, li prologà "La mort i el diable", llibre del qual Menéndez y Pelayo es va ocupar en la "Història dels heterodoxes espanyols". Gener va sostenir polèmiques de caràcter filosòfic-literari amb Leopold Alas, el Mestre "Clarín", amb Joan Valera així com Narcís Oller.

Insisteixo en què Gener era esperit cult i amb cultura superior a molts intellectuals de l'època. Però el "Peius" que ha passat a la història—Pompeius Gener, farmacèutic, federal i racionalista i catalanista cent per cent, que això sí que haurem de reconèixer-li-ho per sempre més—és en "Peius" divertit i fantasista.

* * *

En el desaparegut Café Continental, s'instal·là durant molts anys—del 1900 al 1920 una "penya" a l'hora de l'aperitiu, formidable. I que molt compta en els records d'aquest Drapaire de la Ciutat, que signa.

En aquelles taules del Continental—taules "històriques"—Pompeius Gener hi havia abocat les seves més belles fantasies sense tenir cap mena de contemplació a l'auditori. En aquell lloc, "Peius" va relatar aquell fred memorable que va passar a Amsterdam, hivern tan rigorós en el qual es congelaren els bocois d'aiguardent de Valls, els quals, segons la disparada imaginació de Gener, s'haguéren de vendre a llesques!!! I amb la finalitat de donar més alt prestigi a aquesta immensa "bola" de "Peius", Miquel Utrillo la va publicar en un número extraordinari del "Pèl & Ploma" (any 1910), que dirigia el gran animador de les arts plàstiques i pictòriques, figura representativa el nom del qual molt aviat posarà en un carrer l'Ateneu Professional de Periodistes.

* * *

Tot Barcelona d'aquella època havia parlat dels amors de Pompeius Gener amb l'actriu Sarah Bernhardt. Si se'n parlava era perquè "Peius" començà a parlar-ne abans. Una matinada amb Alexandre Soler Rovirosa, en "Jandro"! el poeta Ramon Vives Pastor — injustament oblidat, — el compositor Jaume Pahissa, Manolo Planas—de qui us vull parlar en aquestes rememoracions, perquè es tracta de l'enginy més graciós que he conegut—i Josep Antoni Peipoc, creuaven la Plaça de Catalunya. "Peius" molt seriosament ens comunicà que la tràgica Sarah Bernhardt estava a punt d'estrenar-li a Melbourne, un drama que es titulava en català "Senyors de paper", i que el mateix havia traduït al francès amb el títol de "Les messieurs de papier". Endut per la seva volubilitat característica aviat abandonà aquest tema i tot seguit passà a improvisar i desenvolupar un episodi que, com tots els productes de la seva imaginació, el propi inventor arribava a creure que era autèntic.

—"Una vegada—deia "Peius" aquella matinada—em trobava a París i sortia de casa de la Sarah. Em va succeir un fet terrorífic. Dirigia els meus passos al "Cercle de la Presse" i fent drecera per abans arribar-hi em vaig ficar per uns carrerons. Tot d'una em tallen el pas tres apatxes. No portava altra arma que un paraigües amb puny de crossa, que havia comprat a Londres, a Burlington Arcade. Un dels apatxes prova de tirar-se'm al coll. Jo, sense perdre la serenitat, agafo el paraigües pel capdavall i amb el puny en forma de crossa l'enganxo per la cama i el brètol del lladre trontolla i cau a terra. El segon apatxe creu que l'he mort i surt corrent, però el tercer obre un ganivet de molles, llarguissim, d'aquells que entre els barandes en diuen a Madrid "Santa Teresa", i prova d'enfilar-me. Aturo el cop i recordant-me d'una estocada de l'època de Felip IV, em tiro a fons amb el paraigües i l'enfilo pel coll. Cau als meus peus per a no aixecar-se mai més. Xiulets dels serenos. Autoritats a la vista. Detenció i em confesso autor de la mort, fent constar el dret de legítima defensa. En la comissaria exposo el cas. Després dels tràmits de rigor, resto en llibertat i diuen que ja m'avisaran.

POMPEU GENER

"Imagineu-vos la nit que vaig passar somniant jutges, escrivents, botxins, cucurulles, editors i cadenes perpètues. Finalment arribà el matí. Serien quarts de nou i en servir-me el criat la xocolata i portar-me el "Journal dels Debats", posa en les meves mans un voluminós plec. Alarmat el prenc amb la seguretat que no pot ésser altra cosa que la meva pena de mort. L'obro i oh sorpresa! Era una comunicació del Ministre de la Guerra que en nom del Govern de la República Francesa em concedia la Legió d'Honor, amb l'expressa condició que ensenyés la famosa estocada del temps de Felip IV a tot l'exèrcit francès."

I mentre improvisava aquesta descomunal fantasia, el gran "Peius" donava imaginàries estocades amb el seu paraigües en forma de crossa que en aquella matinada l'acompanyava.

* * *

Era un mentider de primera força. Però, això sí, un home excellent que a ningú va fer mal i que de la vida no va saber-se aprofitar. Una vegada li oferiren una càtedra en una universitat sud-americana. No acceptà, donant com explicació del refús, que tenia por que el fessin explicar en una universitat de canya. Tot menys anar en qualitat de catedràtic a Chuquisaca. I es va quedar a Barcelona. Més precís: pels cafès barcelonins.

Vell i pobre, una bona ànima li va proporcionar un empleu en l'Arxiu Històric de l'Ajuntament. Va acabar la seva vida en la Clínica "La Alianza", a la qual el va portar Manuel Ribé, cap de cerimonial de l'Ajuntament, amb el propòsit que "Peius" no morís sol i sense assistència. Pocs dies abans de morir, el darrer Borbó visità la Clínica. Li mostraren el vell escriptor i l'ex-rei s'apropà al llit preguntant-li com seguia i en què podia complaure'l. "Peius", en agraïment a aquell amic que l'havia evitat de morir abandonat, digué al Borbó:

—"Sí: feu "conde" a Manuel Ribé, cap de cerimonial de l'Ajuntament de Barcelona."

Rafael MORAGAS

JOSEP GÜELL

—El fitxer, si us plau?

—*Le voilà.*

—Gràcies.

Comença la recerca: pagès, pagès, pagès, fuster, pagès, oficinista. Hom diria que en aquest Batalló s'hi acull tota la pagesia de l'Empordà, diantre! Pagès, pagès, ferrer, pagès, rajoler, pagès, escultor. Com? Escultor. Escultor? Sí, home: escultor. Ah, doncs és el meu home. Milicià de la Cultura, cal que em cerqui collaboradors per al Periòdic Mural. Tot això dels retalls de diari no és prou del meu gust. Prefereixo donar-li un caient més original, més elevat. Vet ací per què espigolo el fitxer. Josep Güell Roure, escultor. Magnífica troballa! ¿Josep Güell Roure? Josep Güell Roure? No el recordo pas, pel nom; i amb tot, jo diria... A veure:

—Ordenança. Digueu a l'Enric que us digui a quina Companyia pertany aquest nom, i l'aneu a buscar de part meva.

En l'endemig em començo a fer illusions a propòsit del futur Periòdic Mural; la nova adquisició s'hi ha de conèixer en tot: en el gust del compaginat, en les illustracions, en la presentació dels articles... Josep Güell Roure, escultor.

—Milicià...

—Maneu.

—En Güell.

Ah, diantre! Una bona encaixada i, a mig sacsejar, un posat d'enze.

—Vós sou en Güell?

M'havia emprès encara no feia quaranta-vuit hores, a la Llar del Combatent, amb una requesta que, tot i cridar-me poderosament l'atenció, no n'havia tret les obligades conseqüències. M'havia dit: "¿Em podríeu deixar *El Català Literari* de Mestre Fabra?" "No és pas al fons de la Biblioteca." "Ahir vaig veure'l ací i ara no el trobo." Jo no l'hi havia vist cap dia, i mai més no he pogut treure l'aigua clara d'aquell llibre fabrià que va passar com un meteor per la Llar del Combatent. Però el cas és que en Güell me'n delatava la presència i, cosa inesperada, que un soldat em demanava, dins la caserna, una obra de Pompeu Fabra. Que per mi ja era prou, o ja havia d'ésser prou.

JOSEP GÜELL

Aviat ens entenguérem. Ell seria un dels meus collaboradors. La cosa que interessava, abans que tot, era assegurar-li un lloc a la Plana Major. Sí; però una altra cosa interessava més a les altures en aquell moment: els preparatius de marxa, la marxa, les marxes. Ja no ens havíem de tornar a trobar amb en Güell fins que ens haguéssim instal·lat a qualsevol cim del Pirineu, on l'escultor, carnet als dits, percaçava mules i paisatge, grups i actituds, formes i volums. Carnet d'apunts, sí: però fullejant-lo, hom sentia la pruïja d'anar identificant les figures tot just esbossades: en Tal, en Tal, en Tal...

—Teniu dots de retratista, Güell.

—No me'n parleu! Jo no diré que en cada esbós no hi hagi alguna cosa de la personalitat de cadascú... Ja me'n sento satisfet. Però, sabeu què em passa? Que tots aquests—i una cascada de fulls de bloc es precipità en ventall a la pressió del seu dit polze—s'han posat al cap que els he de fer el retrat. Com si no diguessin res!...

Els ulls d'en Güell queden ben rodons. Té ulls d'infant, en Güell. Impressionant blancor dels globus foradada pel pic negre de les nines—un pic negre agut, penetrant, intelligent, — blancor encara més acusada pel veïnatge de la barba densa, negra, de fum d'estampa, que s'ha volgut deixar pel simple gust de veure's barbut.

—El que faria de gust seria el cap d'aquell capità. Però no al llapis... En pedra, en pedra! Té un cap...

Caldria veure en Güell al punt just de valorar un cap. És quan surt l'escultor. Copsa els volums, les prominències, amb un cop d'ull professional. Ulls i barba—blanc i negre—es conjuguen per a expressar a l'avançada la plasticitat d'un cap que en Güell ja veu en fang, en guix, en pedra.

—Jo no en sóc, de dibuixant. La feinada que se'm giraria, si hagués de donar gust a tots!

Protestes inútils. L'endemà ja havia començat a retratar a bo i millor. El fons de gran infant d'en Güell, no podia restar impassible davant de tanta insistència, i ara per l'un ara per l'altre, graduació i soldadesca, els fulls del seu bloc s'han anat omplint de retrats, i el bloc s'ha anat buidant de fulls.

—És que no em queda ni el consol de quedar-me'ls! Aquest matí he fet el d'en T. Un escorç que... m'ha quedat bé, vaja. Doncs també l'he hagut de donar! L'un, que el vol enviar a la dona; l'altre, que els seus pares estaran contents, i jo em vaig quedant sense bous ni esquelles. Oh, i espereu; ¿mai no diríeu quina una me n'ha sortit, ara? Doncs que en G. vol de totes passades que li faci qualsevol "punyeteria"—ja sabeu què vol dir això!—per al seu nano cada vegada que escrigui a casa seva!...

I els ulls d'en Güell tornen a quedar rodons, rodons. És la millor manera que ha trobat per a expressar la seva estupefacció, el seu desencís, el seu desacord i tot altre sentiment que topi amb l'inesperat.

Josep Güell, o l'abassegat. *Rara avis* en un Batalló de gent del camp, s'ha convertit en el fitó de totes les mirades. Ja no pot sortir lliurement a estudiar l'estranya estructura de les potes posteriors de les mules ni les magnificències d'uns ulls de bou; sempre té qui l'espia, qui el comenta, qui l'aprova, qui el corregeix. Hom no comprèn que li causin una coacció moral amb tant de tafaneig, ni que els seus apunts se'n puguin ressentir. Per guaitar com dibuixa?

Sí, Güell, teniu tota la raó; àdhuc de molestar-vos quan el soldat al qual retrateu us dóna una exagerada pressa perquè es cansa de posar. El vostre art és vist, no com el fruit de la contemplació, el resultat d'un estudi previ, sinó com el dispar d'una kòdak dominical: clac! en Joan; clac! en Lluís; clac! en... Jo no sé encara quin sant us va contenir el dia que aquell soldat es va trobar lleig i va "esparracar", com dieu vós, el retrat que acabàveu de fer-li.

* * *

D'en Güell no es pot dir que sigui de cap escola determinada. En Güell té raó: no és dibuixant; és escultor. Si fos dibuixant, la seva tècnica ho acusaria prou; ara la tècnica d'en Güell és la de l'home que cerca, no la de l'home que fixa. Els seus apunts revelen la preocupació, l'estudi, l'afany de trobar. Els seus retrats—Güell: vulgueu o no vulgueu, teniu dots de retratista—ocupen, indiscutiblement, un lloc superior a tots els seus altres dibuixos de campanya. I amb tot, no és infreqüent d'observar que quan l'ombra envaeix els límits màxims d'un escorç, el llapis d'en Güell s'aturi al límit de la llum i l'ombra i doni per sobreentesos els valors abscondits en la penombra, com un testimoniatge més de la seva percepció en massa, en volum, de la seva percepció escultòrica.

Els retrats de Josep Güell, fets amb el llapis que pot, amb el paper que pot i amb condicions de llum de vegades les més inversemblants, són sempre uns bons retrats; els trets fisonòmics, exactes, s'illuminen sovint amb flamarades interiors ben vives, i així la psicologia del retratat queda sovint tan plasmada com l'estructura fisonòmica. Per on, encara que a ell li ho sembli, no resulta hiperbòlic de classificar-lo com a bon retratista.

No tinc pas la pretensió de fressar-li el camí, ni de fer-li deixar l'escultura pel dibuix. Només aspiro a dir en veu alta que, més escultor que dibuixant, això prou, en Güell té unes dots innates per al retrat a la mina de plom, i que aquestes dots les manifesta independentment de tota influència—contràriament al que li passa quan dibuixa cavalls i mules, que són indiscutiblement fills adoptius d'en Xavier Nogués. No. En el retrat, Josep Güell no s'acosta ni a Picasso, ni a Ingrés, ni a Callicó. Josep Güell és personalíssim; altre mèrit, i no escàs, que passa desapercebut al seu públic devot de companys d'armes i que s'obriria bon camí en altres medis on el culte a la intelligència és la cosa més important.

Josep MIRACLE

ELS INFANTS ABANS QUE TOT

Les escoles a l'aire lliure es fan necessàries com a resultat, sempre, d'un concurs de fets, de causes i de tendències molt diverses, convergint vers un mateix punt: l'infant delicat, dèbil.

Demés, apareixen com el correctiu obligat i eficient a les anormals condicions de l'actual vida social, i particularment de la vida urbana.

En primer terme d'aquestes condicions, cal situar la misèria amb el seu doble aspecte: l'alimentació insuficient i la vivenda infecta.

Hi ha la vivenda dels afores, o més ben dit la barraca dels suburbis, formant un poble especial, informe, en el que es mou una població infantil llastimosa.

Hi ha també la vivenda urbana encara més nociva i més anònima. ¿Qui no coneix els carrerons estrets de la Barcelona vella, en els que no hi ha entrat mai un raig de sol? Aquests carrers de cases leproses i d'empedrats relliscosos, amb portals obscurs i humits que exhalen tots els relents... ¿Qui no coneix aquests pisos en els quals s'apiloten famílies enteres, distribuïdes en reduïdes i irrespirables cambres?

El que sorprèn no és trobar allà infants dèbils, esmirriats i malaltissos, sinó el veure la fràgil planta humana créixer i resistir a la coalició de les forces hostils a la vida. Observeu el matí, en aquests carrers, com els infants es dirigeixen a l'escola. Moltes d'aquestes pobretes anatomies enclouen un esperit viu, despert. ¿Però per a què serviran aquestes promeses de la intelligència, aquest signe de l'esperit, si el cos las abans d'hora decau i abandona?

Aire! Sol! Bon menjar! aquests infants tenen dret a l'alegria, a la felicitat i a la vida! Aquest és el crit de tots els països que han establert les escoles a l'aire lliure.

Els pedagogs i els metges s'han donat compte, cada dia més, de què la vida escolar ciutadana era nociva al desenrotllament normal de l'infant. El mal ha estat particularment visible a les grans poblacions, on la vida trepidant, el ritme brutal i els plaers massa públics gasten els organismes humans. És així que, pel camí de l'herència fisiològica es veu aparèixer un poble infantil congenitalment disminuït i incapaç de suportar una rigurosa disciplina escolar.

L'experiència ha demostrat que aquests infants, sotmesos a un règim temporal d'educació a l'aire lliure, eren prou forts després per a prosseguir regularment llurs estudis, bo i formant-se paulatinament. Les colònies escolars ho han demostrat, com també han demostrat que la mainada més decaiguda necessita un sojorn més llarg a la muntanya i al bes del mar.

D'altra part, s'ha vist prosperar, en el camp de l'educació, el rol de la cultura física. D'antuvi, s'havia cregut molt fàcilment que l'educació física significava, més que res, la cultura de la força muscular o quan menys era considerada així pel públic. Però les lliçons de l'experiència han demostrat la puixança de l'educació física com a mitjà d'excitació i de regularització de les funcions vitals, i sobretot s'ha vist que aquestes funcions eren dominades per la funció respiratòria.

En això hi ha quelcom de la reacció actual contra una civilització que, amb la seva davantera brillant, i el seu poder material, oprimia i esclafava l'individu des dels seus més tendres anys. Hi ha també l'afirmació que la civilització dels pobles que van endavant, no ha de tenir altra finalitat que la d'assegurar la felicitat dels que ens han de succeir. I és per això que cal preocupar-se ner la infància abandonada, per la infància predestinada al sofriment.

(Dibuixos d'Opisso)

F. C.

(c) Ministerio de Cultura 2006

L'escultor Felip Coscolla

Per les obres, descobrir els artistes: aquest ha d'ésser el mòbil del crític d'art. No pas a la inversa, perquè de l'artista el que compta és la realització.

Aquest criteri tira per terra la pose estudiada, l'amistat i la influència i dissipa l'atmosfera artificiosa de molts pseudo-artistes. Però exigeix del crític una atenció minuciosa, car aquest confreu una responsabilitat moral enorme. Amb aquest criteri el crític pot obrar amb independència, sense influir-se de particulars i prematures lloances. Tasca difícil, verament, la de crític: crear damunt la creació; comprendre-la i sentir-la, reprimir i dominar les pròpies sensacions en ares a l'anàlisi. Deduir. Fallar amb justesa.

¿Qui gosarà menysprear les qualitats de la crítica justa? Afirmem que la crítica és un art que requereix l'ajut de la ciència, de la sensibilitat afinada, de la intel·ligència, d'una immensa cultura general i artística, d'una personalitat ininfluïble, d'un coneixement de la tècnica que valori les dificultats de realització i d'un sentit de responsabilitat. Aleshores tindrem un crític.

Per això la bona crítica no abunda.

Heus ací el nostre humil concepte de la crítica. Sempre ens ha fet por d'actuar de crític, tasca superior a les nostres forces, i si alguna vegada ho hem fet ha estat perquè, com es diu amb frase vulgar, la passió ens fa perdre el coneixement. De la mateixa manera que no escrivim mai si no ens hi obliga una idea, no fem crítica, si no ens hi indueix la passió. I avui la passió ens fa prendre la ploma per a parlar de Felip Coscolla, l'escultor de nervi.

Fa cosa d'un any que l'ocasió ens dugué a observar un grup escultòric d'aquest artista ribagorçà, titulat "Catalunya", i altres obres que ens colpiren profundament. Després de passar de la contemplació al sentiment i del sentiment a l'anàlisi, vam deixar passar temps entremig, perquè el temps és el sedàs que purga les impressions superficials.

Hem constatat que allò que la memòria reté és bo. Ho hem constatat en pintura, en films, en obres teatrals, en escultura, en literatura, etc. El fet mnèmic s'origina de la reacció afectiva. Això no és nou, ja ho sabem, sobretot d'ençà que Freud basà el psicoanàlisi en el mecanisme associatiu i els anglesos en feren una doctrina, amb Stuard Mill, que féu escola. Però el que potser sí que és nou és que la memòria, en art, arribi a ésser apta per a dictaminar i judicar automàticament, sense esforç, i ens doni amb tot relleu l'obra seleccionada. Heus ací la memòria actuant de jutge.

Mesos després de contemplar el grup escultòric de Felip Coscolla, retolat "Catalunya", podem resseguir amb el pensament la tectònica formal, els eloqüents volums i depressions, la suavitat del modelatge, l'arrencada fugissera d'aquella diagonal que determina l'actitud, la morbidesa bategant dels pits generosos de la matrona simbòlica, tota dignitat i noblesa; la grandiositat de proporcions, la monumentalitat, l'impuls, l'harmonia del conjunt, l'ordre lineal, la bellesa de composició i, sobretot, la vida. La vida de les figures de Coscolla, no solament del grup a què ens referim, sinó de totes les figures que modela. La vida i la plenitud són les característiques de l'art de Coscolla. Rubens també les tenia, aquestes característiques, però en Rubens a vegades són plenituds fades, que en Coscolla són plenituds dures perquè porten l'energia pròpia de l'autor. Mireu-vos-el, a ell, tot prim, escardalenc, pelleringa que amaga una ànima i uns nervis sempre tensos. Tensió quan parla, tensió quan escolta, tensió quan escriu, perquè Coscolla també és escriptor, tensió quan s'enlaira a les regions de la seva fantasia que és sempre composició escultòrica. Tensió davant el problema hispànic. Tensió comunicada a les figures que parlen i respiren i pensen i suen i reneguen i lluiten; tensió tot ritme que marxa a l'unison d'un ideal de redempció. Les seves figures no són déus atlètics com les de Miquel Àngel. Coscolla és més humà. Els homes de Coscolla són pares de família, fets a la rudesa del treball, al sol inclement i a l'esforç de la lluita. Tenen la vigoria sublim que dóna l'esforç i la fe. Són homes que es llancen a la feina amb les dents serrades, els parietals botits, les artèries surals gonflades, els braços solcats de nervis i les mans engrapant les eines. Figures belles per la seva lletjor ferotge, figures sublims per la seva qualitat humana. Mireu "El Dinamiter", tancat en una contenció expressiva, tot realisme, tot control; ¿qui no diria que és un pagès de la nostra contrada, un ésser que ens és conegut? I és en aquesta realitat expressivament humana on radica l'art de Coscolla. Perquè Coscolla és abans que tot i per sobre de tot, humà. Com a Humà veu la bellesa i la transfigura en el marbre, com a humà veu la delicadesa femenina moderna quan ens dóna, en la "Venus de S'Agaró", la plasmació de la noia catalana, sense blanors estèrils, ni corbes torturades, de cotilla, ni línies calomòrfiques insípides, ni bellesa facial de maquillatge, ni pudor hipòcrita, ni indeterminació psíquica. Mireu-la, enèrgica d'acció, franca d'esperit, noble de forma, tot naturalesa i ànima, intel·ligent i optimista, revelant-se sota el signe de l'esport i la cultura, anihilador del sensualisme morbós.

Les figures del nostre artista són pretextos d'anatomia sintètica, d'expressió energètica, física i moral. Sense donar-se'n compte, Coscolla crea caràcters. Hom diria que està influït de Nietzche. Humans massa humans i homes superestructurats. Aquesta superestructura és, però, de síntesi, i a voltes potser hi ha un desacord entre la síntesi externa de les figures i la grandiositat interna d'elles. Per això a vegades en la contemplació de les obres de Coscolla l'impuls anímic és més intens que la forma humana que el suporta. Això no és un defecte, perquè també és un fet que es dóna en la vida. Els seus retrats realitzats amb sobrietat a vegades ens recorden l'art egipci. Són plens d'expressió i qualitat.

El nom de Coscolla ens evoca l'artista de la plasmació bèl·lica, ell tot nervi, tot sensibilitat, que sent entusiàsticament la significació alliberadora d'una guerra, crea tipus bèl·lics, ja en fang, en talla de fusta, en pedra o en guix, car, dominant la matèria, no és ell qui es lliga a la matèria, sinó que és ell qui de la matèria en fa forma, voluntat i sentiment popular. Diríem que Coscolla és un extravertit explosiu que plasma l'acumulació de sensacions per alliberació, per catarsi, de matèries emocionals. Cada obra que realitza és un deslliurament que ha portat en gestació durant un període no massa curt. Coscolla, dut de l'entusiasme, marxa sovint al front i es familiaritza amb el soldat, amb la metralladora, amb el tanc i la bomba de mà. Els soldats són els seus models, els oficials l'informén, l'Estat Major l'acull amablement; uns i altres el criden, l'abracen, l'admiren; ell estima a tots i tots estimen a ell. Presencia les accions i menja de llur menjar i sofreix el mateixos sofriments. I tot això són emocions que passen a la matèria, i per això els bombarders tenen acció, sentiment, vida; per això els soldats de les línies lleials ajaguts boca terrosa amb el fusell en punteria, apunten bé i són bons camarades. Cada grup escultòric us revela més que cap descripció literària els afectes, la simpatia i la fraternitat amb què es corresponen aquells soldats, que lluiten per una causa comuna. El gènere bèl·lic no és pas massa propici a un artista mancat de sentiment. Però és que en Coscolla concorrea a una mateixa finalitat el sentiment, l'art, l'ofici, l'acuïtat, l'intel·lectualisme, la idea i l'estil realista refonent-se en una totalitat: harmonia.

El seu estil, que situaríem entre Meunier i Bourdelle perquè del primer té l'equilibri i del segon l'impuls, és fort, diríem mascle. Si alguna vegada inicia una lleugera desviació literària, altres el veiem amb tota la plenitud d'un realisme exacerbat en què el combatent esdevé lleó, colós d'atlètica figura, més forta que la realitat. Els combatents de Coscolla són homes de mall i enclusa, a vegades presidaris, a vegades carregadors del moll o carreters, gent cepada que té la bellesa de l'esperit que porta a dintre. El seu estil no s'adiria pas amb les fluïdeses de Rodin, són tornejades amb energia, arquitecturals, eis homes que corren avancen com figures alades, però pesen i toquen de peus a terra. Els cossos són robustos, sans, pletòrics d'emoció, els pits s'eixamplen als batecs de la batalla. Són guerrers atletes i optimistes que no poden ésser vençuts. No són grecs, ni romans, ni barbres; són herois de l'Ebre i com a tals tenen grandiositat malgrat siguin figures de dos pams. El valor d'aquestes figures rau en la puresa de les formes i la sobrietat de línies; sense anècdota, sense trivialitat, tot robustesa, de tal manera que, davant d'elles, us sentiu corpresos de religiositat.

Coscolla no té penyes, Coscolla no té protectors ni cenacles, fogars de jurats de concurs, ni pensions, ni canongies. Però té contractes refusats per innobles, per creure'ls incompatibles amb el companyonisme i amb l'amor a la terra catalana. La seva actuació a Xile, amb ocasió del centenari de la independència, als bons anys de joventut, li proporcionà grans èxits en art i en catalanisme. Allà creà, amb altres companys, un Casal Català vigorós, i es féu un gran nom com a artista escultor. La pàtria, però, l'atreia. Ací, en tornar, troba la indiferència i l'oblit. Però acostumat a bregar en la vida, sabé recomençar la lluita una vegada més. L'infant que a set anys ha sofert sols i pluges i nevades, caminant cul enrera fent de corder, que a nou ha corregut les Rambles de Barcelona cridant els successos que portaven els diaris (el dia que en va vendre més va ésser el dia de la bomba de Pallars, va fer sis rals; mai no ha estat més content!). Coscolla era un d'aquells xavalets, aleshores que no existien màquines plegadores, que al mig de la Rambla plegava els diaris, fes fred o calor, amb aquella llestesa que admiraven els barcelonins; que ha fet d'impressor, d'espardenyer, d'imatger, d'escultor i d'escriptor, no serà estrany que avui, home madur, scient i experient, que conserva la vigoria i el nervi sumats al coneixement humà i al domini de la tècnica, havent passat per Rodin, Meunier i Bourdelle, per les inquietuds cubistes, pel modernisme i el decorativisme del 1925, se'ns presenti com una realitat i una esperança. Com una realitat ens dóna l'obra insuperada, com a esperança ens donarà l'obra insuperable. Goya es va glorificar després del cinquanta anys; Meunier, després dels cinquanta-set; a Felip Coscolla l'estan glorificant els tipus de l'Exèrcit Popular que modela i els grups monumentals arquitectònics que executa, amb tant d'encert com d'inspiració. I té molts anys d'avantatge, d'entusiasme i de fortitud per a crear formes estètiques, que palpitaran i pensaran.

Pere CATALÀ

Una escultura de Felip Coscolla

Exposició del dibuix i del gravat 1938

I

Si digne de lloa i encoratjament era el Saló de Tardor, fa poc clausurat, més mereixedor n'és encara l'Exposició del Dibuix i del Gravat que anem a comentar, pel fet que respon a una veritable necessitat. En efecte: tant la Pintura com l'Escultura ja havien assolit fa temps la consideració i l'afecte, si no la passió, de bona part del nostre poble, mentre que unes arts tan espirituals com el Dibuix i el Gravat encara estaven representant en la seva estimació l'injustificat paper de Cendrosa. Això era més lamentable encara si es considera que entre els nostres artistes es compta una personalitat d'una vàlua tan excepcional dintre de l'esmentada branca com Xavier Nogués guanyador del Premi Marià Fortuny. Res no donarà una prova més evident de la importància considerable que té per a nosaltres la producció gràfica d'aquest artista, en el qual s'apleguen, en unitat raríssima, la personalitat individual i la racial, així com l'exasperat sentit del caràcter d'un Goya amb la rigor i la concreció formal d'un David, res no provarà amb més evidència, doncs, la vàlua extraordinària de la seva obra si considerem que la seva "Catalunya pintoresca" és una creació que només troba un paral·lel digne d'ella en la "Merry England" de Rowlandson i la "España Negra" goyesca o bé en la "Jenuthlichkeit" d'un Busch i la "Fin de siècle" de Lautrec. En el que pertoca als artistes dels nostres dies, ¿quina creació es pot comparar en justícia amb aquesta "Catalunya pintoresca" sinó l "Gesicht der herrschende Klasse" del cruel i precís George Grosz o la visió de la Flandes mística i "plantureuse alhora de Felix Timmermans, el gloriós autor de "Pallieter"

Xavier Nogués ha tramès a aquesta Exposició del Dibuix i del Gravat tres aiguaforts que són veritablement tres obres mestres, ja sigui per l'originalitat de la concepció, ja pel mestratge de l'execució, i per la varietat sorprenent i arbitrària, però sempre convincent. Mentre que, per exemple, en el "Concert", rara barreja d'adoració entendrida i d'ironia aspra, Nogués ens ofereix com una mena de xarona versió de la "Venus i la Música" de Ticià que es trobava al Prado, en les "Curses de cavalls" ens presenta una singular i reeixida fusió d'un lliure ritme lineal de la composició amb una precisió d'observació objectiva sorprenent. Quant a la cruel concepció gulliveriana de la tercera de les obres trameses per Xavier Nogués, "Ja hi som", és d'una tan crua intuïtivitat que no necessita cap comentari.

Una veritable sorpresa ens ofereix aquesta Exposició amb la revelació com a aiguafortista de Josep Aragay. Si els aiguaforts de Xavier Nogués es fan remarcar pel seu caràcter essencialment irònic, els de Josep Aragay, en els quals aquest empra amb encert l'aiguatinta, es distingeixen sobretot per la seva grandiosa monumentalitat. Una altra sorpresa, almenys per a nosaltres, han estat els dibuixos dels escultors germans Oslé, sobretot els de Llucià, que es distingeixen particularment pel seu grafisme complex i torturat de rel profundament escultòrica, mentre que els de Miquel presenten un caràcter més pictòric i costumístic, alguna vegada amb accents burlescos. Ja que estem comentant els dibuixos d'uns escultors, aprofitarem l'ocasió per a assenyalar les "Acadèmies" de Josep Clarà i les bellíssimes escenes de la guerra de Josep Granyer, d'una depuradíssima nitidesa lineal, que es poden considerar com una total victòria de la "forma" sobre la "matèria" en l'accepció schilleriana d'aquests mots.

Els dibuixos de Josep Obiols es fan remarcar per la seva vigorositat constructiva i pel modelat subtil i acurat. La voluntat sostinguda de realització que revelen es complementa amb els dibuixos de Vidal Galícia, que atreuen sobretot per la despreocupació davant els espectacles naturals i la seva plasmació netament pictòrica.

Una despreocupació semblant s'observa en els dibuixos tramesos per Joan Junyer, guanyador del "Premi Tomàs Padró", però així com els de Vidal Galícia són d'una inspiració diguem-ne "extrospectiva", els de Junyer són més aviat "introspectius", més lineals també i evocadors de les inquietuds i angoixes del moment. Per la seva lliure rítmica lineal, arbitrària i atrevida, s'emparenten amb les obres trameses per un artista fins ara desconegut pe· nosaltres: Gori Muñoz. En elles es manifesta un gust pronunciat per les deformacions expressivistes de l'anomenat "Fauvisme", com també en les de Sainz de Morales (Gumsay); però així com les produccions de Gori Muñoz participen de la morbidesa decadent i malaltissa de Pascin, les fermes i robustes obres de Gumsay estan més a prop de la tràgica concepció de la vida de Ronault.

Allò que més distingeix el conjunt tramès per Gustau Cochet, tot i restant dins la tònica d'una personalitat ben definida, és la seva extrema diversitat de procediments: dibuixos a la ploma i lavats, aiguaforts, litografies i xilografies, tots ells remarcables per tal com l'autor sap treure partit, per a expressar la seva concepció unes vegades, la seva visió altres, dels mitjans específics peculiars al distint material emprat per ell.

Alguna cosa per l'estil es podria dir sobre l'aportació del pintor tan intel·ligent que és Pedro Flores, encara que limitat a un procediment únic: l'aiguafort. Diem això perquè, ultra una mostra d'un estricte i pur aiguafort i una altra d'una aiguatinta, resoltes amb seguretat veritablement mestrívola, ens ha ofert unes proves acolorides d'una intensitat, i sobretot d'una qualitat pictòriques, excepcionals.

Altres artistes cultivadors d'aquest procediment que en aquesta Exposició revelen la seva mestria són els paisatgistes Ramon Batlle, J. Tersol i Albert Ziegler, sense oblidar la tendresa de les monotípies del mestre Iu Pascual. Ja que ens ocupem dels procediments gràfics, ens semblaria imperdonable no esmentar l'extraordinari domini tècnic que manifesta l'aportació del mestre xilògraf Antoni Ollé Pinell: tres paisatges tan serenament intuïts com segurament realitzats a la manera de Paul Emile Colin i Pierre Gasman.

Tot i assenyalant les exuberants i avalorides composicions de J. Picó, tan plenes de saba racial, i la metòdica seguretat de les "Acadèmies" de Francesc Labarta i dels apunts de Feliu Elias, cloem aquest primer article en el qual hem intentat comentar, o almenys esmentar, allò que, després d'una primera i ràpida ullada, ens ha semblat ésser el més interessant d'aquesta Exposició del Dibuix i del Gravat.

M. A. CASSANYES

CARNET DE LES ARTS

El nostre malaguanyat Pau Gargallo, aragonès com Goya, nascut el 1881, mort el 1935 a París, acaba d'ésser recordat a l'atenció del gran públic per la monografia que li ha dedicat Pierre Courthion (Albert Skira, editor).

Gargallo havia estat a Barcelona (1901), i més tard a París, el company de Picasso, i també el de l'inquietant Apollinaire i dels seus amics. Havia estat més o menys enrolat per camaraderia en els equips del cubisme i de l'abstracte, els jocs dels quals eren tan contraris al seu temperament. Gargallo no fou ni un escultor cubista ni un escultor abstracte. Els seus mestres, com ho recorda molt bé Pierre Courthion, foren els escultors romànics i els barrocs, els africans i els oceànics.

Pau Gargallo: «Les dones dels càntirs». 1926

Bronzes, terres cuites o marbres del 1906 i del 1935; màscares de ferro del 1914-1916; arlequins, ballarines, figures llegendàries, els buits del metall de les quals evoquen volums tan vivents i aporten tanta diversitat als perfils, altres obres reproduïdes en la monografia de Courthion, no són sinó obres inspirades, d'una emocionant significació humana. Expressen totes elles un moment de la sensibilitat europea de després de la gran guerra.

Naturalment, les seves obres no han figurat aquest any a la Biennal de Venècia, en la secció espanyola constituïda amb penes i fatigues pels lacais de Franco.

A la "Maison de la Culture" de París, sota els auspicis de la Unió dels Artistes Lliures 1938, s'ha obert per primera vegada a la capital de França, una gran exposició de pintura alemanya d'aquella que els nazis qualifiquen de "degenerada", d'aquella pintura que ha provocat tan sovint les vociferacions dels senyors Hitler i Cia. Les 70 obres exposades provenen de col·leccions cèlebres (en particular de col·leccions anglesos). Mostren les tendències molt personals dels artistes que es revelaren de trenta anys ençà i la majoria dels quals ocuparan un lloc en la història de la pintura europea.

En aquesta exposició hi ha proves de l'activitat de la Gestapo de Viena (Secció II H.) contra l'art "judeo-bolxevista" (els trossos d'un retrat de Kokoschka i la reproducció de la cèlebre sanguina "Le Rhône et la Saône" de Renoir, destruïda el 5 de maig del 1938).

En fi, a aquest art "degenerat" són oposades algunes reproduccions en colors d'aquarel·les del "bon mestre" Adolf tiHler, que, com és sabut, pinta a estones perdudes.

● *A les edicions de la "Illustration", acaba d'aparèixer un important àlbum dedicat al palau de la Societat de les Nacions Més de 150 perfectes reproduccions en negre i en colors, per selecció directa, il·lustren un assaig molt vivent i lúcid com tot el que escriu el seu autor, l'eminent crític Louis Chéronnet.*

Ja és coneguda la història sovint còmica d'aquest palau. 377 arquitectes proposaren en 1927 uns projectes que foren sotmesos a un jurat internacional. Però la Societat de Nacions era ja l'organisme dels compromisos perillosos. Es guardà com d'escaldar-se d'adoptar el sol projecte veritablement nou, vivent i lògic, el de Le Corbusier. Va preferir demanar a un francès de l'Institut, Nénot, i a un suís, Flegenheimer, d'elaborar un nou pla amb la col·laboració d'altres concursants: Broggi (Roma), Lefèvre (París) i Vago (Budapest). En resultà un compromís odiós com tot el que és el resultat de concessions recíproques. I aquesta obra d'homes de temperaments tan dissemblants fou acabada el 1933 en el parc de l'Ariana, un dels més bells del món.

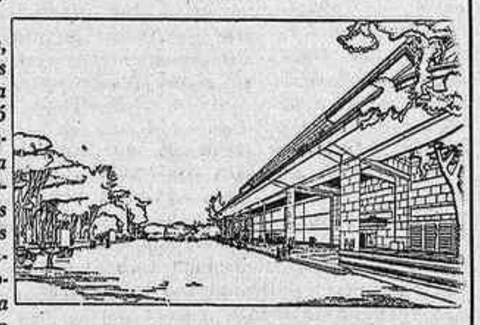

Le Corbusier: Projecte per al Palau de les Nacions. Aspecte de l'entrada de la Gran Sala de les Assemblees.

No anem a creure que l'objectivitat constant de Louis Chéronnet privi de discernir les seves preferències. I si estudia amb minuciositat "el cervell, el cor, els pulmons i les entranyes de l'edifici", no s'està pas, com tants d'altres, d'exterioritzar el desig que aquest palau no sigui una vana esplendor sinó "un instrument meravellosament organitzat per a pensar la pau, servir-la i escampar-ne el desig per tot el món".

(c) Ministerio de Cultura 2006

Don Bartomeu

DON Bartomeu Bauzà, marquès de Sureda i de Lagny, era un d'aquells homes dels temps isabelins, ço és, que floriren en aquell període històric, i que el visqueren opíparament; un dels homes que es trobaven millor situats per a fruir dels avantatges de la governaci de l'Estat. Barrejat a la política madrilenya al costat del marquès de Molins, havia pogut gustar la bona vida espanyola, o millor dit, la bona vida madrilenya, que era l'única bona vida espanyola existent; de manera que quan es produí la Restauració Don Bartomeu era gat vell en el gran món de la capital de les Espanyes. La mort d'Alfons XII canvià de tal manera els elements de la política espanyola que Don Bartomeu i els seus es trobaren de mica en mica arreconats i oblidats. El traspàs de moltes amistats i un gros revés de fortuna obligaren Don Bartomeu a abandonar la Cort i a retraure's de la política. Allò no fou pas elegíac, com podria suposar el lector desprevingut: res de desilusions, res d'amargors, cap deix de malenconia no mustigaren l'optimisme del marquès de Sureda quan, decidit a renunciar l'esplèndida vidassa madrilenya, es desterrà voluntàriament a les seves terres d'Alayor, en l'illa de Mallorques. Gairebé s'hi reintegrà amb encís, amb un cert anhel de bucolisme i de vida simple, a manera de repòs de l'esperit, després de tants anys de vida dissipada i excessivament agitada i artificiosa. D'altra banda ¿quin remei li quedava? Bé havia de conservar i apedaçar el que havia pogut salvar del seu patrimoni si volia acabar de ben viure els pocs o molts anys que li restessin de peregrinació terrenal.

A Alayor Don Bartomeu fou molt ben rebut. La vila, molt morigerada, molt devota, i en la quasi totalitat tributària més o menys directament de Don Bartomeu, preferia qualsevol domini al que exercien abusivament els administradors del marquès, des dels temps immemorials de l'expatriació d'aquest, en la seva primera joventut. Val a dir que Don Bartomeu no defraudà pas les esperances dels seus clients, els quals ho foren doblement des de l'hora del retorn al casal dels seus passats, perquè, després de tenir aprovada la carrera de notari des de feia quaranta-cinc anys i no haver-la exercit encara, aleshores pogué començar a donar fe pública del voler pòstum dels seus convilatans. Tot plegat, doncs, féu de Don Bartomeu, més que un banal cacic, una vertadera providència per a la vila d'Alayor: tots els alayorins estaven ben agradats en el seu puny, fins s'hi dalia el rector de la parròquia. Aquest fou el segon de Don Bartomeu, l'instrument de la seva dominació damunt la comarca. I aquesta dominació, més espiritual que política, tendia a decantar les consciències cap a un renunciament místic, allò que les dues autoritats màximes de la vila tenien pel millor antídot contra les idees dissolvents del segle. Jo vaig ésser fortament colpit de la bona feina aconseguida per Don Bartomeu i el seu profeta, en ocasió de trobar-me a Alayor un dia de tardor del començament de la centúria actual. Queia el vespre i de les terres de conreu venia l'olor potser enujosa, la fortor agradosa dels formiguers cremats. Una processó que no sé pas d'on venia, s'adrecava a l'església parroquial; la formaven dones en major quantitat que homes; alguns dels processionistes portaven un minso ciri encès, d'altres el portaven apagat, molts eren els qui no portaven ciri; i les dones anaven cantant amb veus esprimatxades, que es perdien en l'encís melangiós del capvespre, uns goigs a la Beata Caterina Tomàs:

¿On seis, Caterina, on seis?
Ja vots podeis amacguer
Que es dimoni vots tserca
I dins es pou vots vol tirer...!

Els homes repetien:

Vots vol tirer, vots vol tirer...!

Com que no tenia res a fer fins l'endemà i temia de trobar les hores alayorines massa llargues, vaig entrar encuriosit, amb la processó, dintre l'església. Es tractava d'uns exercicis espirituals que menava una missió de la Companyia de Jesús, encetats amb la processó i amb un sermó preparatori a càrrec del rector. Aquell sermó versà sobre l'Infern. Tots els tòpics de la salvació eterna, de les tortures dantesques que sofreixen els condemnats, l'eloqüència màximament patètica i la gesticulació superdramàtica del sacerdot lluïren probablement més en aquella avinentesa que en cap altra de la vida eclesiàstica del sant home, el qual sabia entre el seu auditori els Pares de la missió. Com a coronament de l'oració sagrada deia Mossèn Joan:

"Ja me pareix escolter es Maligne que burxa s'oreia a tals de valtros, ànimes febles, propenses as dubte, i que vots diu: ¿Qui porria empassar-se tantes mentides com conten ets capeians per tal d'estemordir i dominar ses conciències? Qui ha vist s'Infern? ¿Qui ha tornat de sa mort per a poder assegurar que aquestes cosaces sónt veritat o mentida? Ah! germanets meus en Jesucrist...! Aaaaah!!!! animetes extraviades! Aquestes veritats eternes sónt evidents, innegables, incontrovertibles. Tots podeis fer-ne sa prova; tots es alayorins teneis sa preciosa avinentea d'haver-ne sa màxima garantia. Aneis! Aneis! Pregunta-ho a Don Bartomeu i ja voreu ço que vots responrà. I bé ¿qui és Don Bartomeu per a garantir-nòs això? direis valtros ets més recalcitrants. Doncs ¿per ventura no sabeis que Don Bartomeu éts notari...? I ¿què éts un notari, sinó un homo que dóna fe?"

Don Bartomeu, però, vell i tot com era, no havia renunciat pas al món, al dimoni ni a la carn...; però aquest tarannà no es podia pas esbombar. Es murmurava si les donzelles joves que tenia al seu servei eren unes galants, fidelíssimes i abnegades servidores, però la maledicència no podia anar més enllà perquè Don Bartomeu cuidava prou bé de mai no donar el més lleu escàndol. Les persones que coneixien una mica el personatge sabien, però, que la carnalitat primava tots els sibaritismes i passions de Don Bartomeu. Tal vegada empès per aquesta sensualitat, qui sap si mogut per l'enyor de la vida ciutadana, o aneu a saber per quines altres raons, molt enraonades segurament, el marquès feia periòdics viatges al Continent. Cada dos anys es passava vuit o dotze dies a Barcelona, estatjat a casa els cosins, els comtes de V. Cada quatre anys, després dels vuit dies barcelonins, n'assaboria quinze més a Madrid, en la grata companyia dels Maura, o bé a París, estatjat a l'Ambaixada espanyola, en temps de León i Castillo. A Madrid i a París, sobretot, Don Bartomeu esbravava la seva passió eròtica, gairebé lúbrica després de quatre anys de sensualitat adotzenada: els amics que Don Bartomeu havia sabut escollir-se o reservar-se en les dues capitals li proporcionaven plaers embriagadors i estranys que ell sabia gustar com a bon *connaisseur*. A desgrat dels seus vuitanta-quatre anys, el marquès de Sureda era tan fort i àgil, tan despert i actiu com en la flor de l'edat. Li hauríeu fet tot just seixanta-cinc anys o cosa així. Pel que fa a l'amor, encara podia fer-lo... a la seva manera, a la manera dels seus companys de *gaudriole*, per als quals l'activitat carnal, en totes les seves variants naturals aberrants, era com un afer d'honor d'ençà que Isabel II i el seu fill donaren l'exemple i feren, dels galls més gallards, ministres i privats, eminències i summitats. Don Bartomeu era un home tan fornit i lleuger, tan espiritual i emprenedor, tan galant i afinat, que les seves amistats li deien si, en lloc d'envellir, cada any es rejovenia; i, tot rient rient, li comptaven els anys a l'inrevés, bo i descomptant-n'hi un cada dotze mesos.

A Barcelona Don Bartomeu no tenia grans ocasions de fer l'amor excepcional, perquè els seus hostes eren gent molt recatada i severa: més aviat vigilaven que no pas encoratjaven la dèria del mallorquí, per manera que aquest tot just si es podia esbravar tirant floretes a les noies i fins a les senyores madures. Don Bartomeu havia conservat dels seus dies gloriosos dues habituds: la de vestir segons la moda del 1860 i la del "piropo". Quan no podia fer l'amor s'acontentava amb el "piropo", més gruixut o més lleu, segons el foc de la inspiració. Aquestes dues habituds eren potser l'elíxir de la vida de Don Bartomeu, el secret de la seva eterna joventut.

Un dia arribà, però, que Don Bartomeu hagué de morir-se. Fou ben bé per un atzar, i dels més insospitats i estúpids; sense aquell insignificant entrebanc, Don Bartomeu encara viuria i ens enterraria a tots. El fet succeí de la següent manera. Durant una de les seves estades a Barcelona Don Bartomeu passejava amb el comte de V. per les Rambles, com era el costum, tots els migdies. El brau vellet parlava amb el seu hoste de les raons que tenia Alemanya per a refusar un Concordat i de la impossible unió de les Esglésies; i s'interrompia cada mig minut per a tirar una floreta a unes sublims pantorrilles o a una carona de serafí, a unes anques endiablades de tan temptadores, a uns pits de perdició, a uns ullassos de llamp de Déu... De tant en tant, entre Gladstone i el cardenal Rampolla, entre la desamortització i les Carolines, Don Bartomeu deixava anar un "piropo" tan agosarat que al capdavall el comte de V. n'hagué de protestar amb tota la discreció:

—Per Déu, senyor de Sureda! Quines coses de dir, al cor de la Rambla, i en veu alta!... (I, després d'una pausa curteta, quan l'interpellat anava a respondre, el comte de V. li tapava la boca amb aquests mots concloents, els quals deixaren estupefacte el senyor de Sureda:) ...i a la vostra edat!...

Don Bartomeu no se'n sabia avenir. S'aturà, romangué uns segons cap cot, esguardant fixament, com si hi veiés Bismarck o l'Origen de les Espècies, la virolla del seu bastó. Amb el cap feia lleus moviments afirmatius; després torçava el coll en un gest dubitatiu, de dubte dolorós, a jutjar pel somriure amargant que en aquell moment floria en els seus llavis i en els ulls exageradament oberts; amb els dits de la mà esquerra es gratava tenaçment la barbeta blanca; féu un sospir pregon, i, tot aixecant sobtadament la cara vers l'alçada més pronunciada de la cara del comte, li digué amb cautela:

—Teniu raó, amic... teniu raó... Qui tingués setanta anys!

I aquell dia acabà abans d'hora el passeig habitual. Acabà en silenci, i Don Bartomeu ja no féu mai més res de bo. Als dos mesos els alayorins desconhortats sebollien les despulles mortals de Don Bartomeu Bauzà, marquès de Sureda i de Lagny, en el xamós cementiri de la vila. I els pobres d'Alayor heretaven les terres del difunt. Que Déu el tingui en la glòria!

Joan SACS

(Il·lustracions d'Apa)

Gronxador de la llum

SOL, SALTA, SOL

Sol, salta, sol!
Cada dia un pas enrera,
sol, ple de sol.
Per fer entrar la primavera,
sol, vessa sol
per l'arc del dia.

Fes-li un dia sense nit,
—sol damunt sol—
sense porta i sense oblit.
Besa-la, sol, i omple'n el dia!

* * *

TARDA

Qui la vol, qui la vol, qui la vol-
qui, la tarda! [dria,
Tarda meva, tan blanca i refiada,
tan senzilla!
Qui la vol, qui vindrà, qui la pren-
com jo ara [dria
tota al cor, tota als ulls, espurnant
tota joia? [d'ales,
Qui la vol, que ja em salta la fi-
clavellina? [nestra,
I un clavell vessant llum l'ha quei-
i ara sagna [xalada
rò el coet de perfum que se l'en-
me la clava. [duia
Tarda als ulls, tarda al pit, ròssec
[de tarda,
llum, a l'ànima!

* * *

TARDA, ESPERA'M

Tarda, espera'm, que em poncella
[l'ànima,
no t'adormis encara,
no t'adormis, llum nua de lliri,
guarda l'or pel meu front,
que del front ix l'estrella,
vina a encendre-hi la llum,
vina, tarda!

I has begut en la copa vessant mil
[perfums
que em brindaves suara;
gotes, gotes d'estrelles naixent
que ara m'omplen la falda;
flors, abrils en daler d'infinit
I jo en flor, tota en flor, la meva
[ànima!

* * *

I QUE SURTI JA EL SOL

I que surti ja el sol!
L'ahir ja poncellà l'avui...
On creix la tija del demà?
entre una vida i altra
el dia ha estès un pont
atapeït d'estrelles blanques.
I ara esclata el sol nu
que fa un salt de taronja
madura.

Se'l beuen els meus ulls enlluernats,
el cerquen,
i on és? Ja el duc a l'ànima!
I ara m'alço en la llum
interna, d'alba.

Palmira JAQUETTI

TALAIA

FRANCIS JAMMES

Fa anys que el "meu" Francis Jammes havia desaparegut del món dels vius. No era pas el Francis Jammes de "Monsieur le Curé d'Ozeron", ni el de "La Vierge et les Sonnets". Era el Francis Jammes de "Le Roman du Lièvre", el de "Le Deuil des Primaveres" el de "Clarières dans le Ciel", el de "De l'Angelus de l'Aube à l'Angelus du Soir". Aquest Francis Jammes, que viu ressona encara avui en mi!

Virgo Lauretana, Verge negra que unes mans maternals havien posat vora del llit del poeta, també jo t'he invocat amb ell. Ets tu, Verge Lauretana, la que desnivellares els somnis del fantasiaire d'Orthez amb el desnivellament que em va encisar, desnivellament empolsinat de canyella exòtica i de remor atlàntica d'onatge i palmeres:

"Guadalupe d'Alcaraz porta mitenes d'or
i flors de magraner penjades a l'orella."

Inversemblant Guadalupe, nascuda a les "valls d'Almeria", que, junt amb Clara, Almaida d'Etremont, Cèlia, Poma d'Anís i Virgínia, feres passar per la poesia d'aquest poeta, divinament fràgil, un soroll castanyoler de crinolines.

La poesia de Francis Jammes es podria dir: tendresa de cor expressada per mitjà dels ulls. Per aquesta tendresa Francis Jammes ressegui els camps, els reguerols, les masies del seu país, i després va lliurar-se a Déu com una novícia.

Mentre la poesia de Francis Jammes es deixà sensualitzar per les nimietats vagaroses de l'evocació exòtica, la seva tenuïtat lluminosa oferí prismes insòlits. Era en els temps en què el vi de Monein feia recordar a Francis Jammes el vi de Madera. Després vingué l'anotació precisa que comença en "Jean de Noarrien". El poeta cregué necessari assabentar-nos que el seu heroi, abans de sortir al camp, s'havia menjat un parell d'ous ferrats. Un mal pas. El poeta de "Pomme d'Anis" no era fet per a les precisions. Virgili anotava: "Et prolem tarde cresceetis olivae." L'olivera de naixença trigaire. Al poeta de "Feuilles dans le Vent", li calien fantasmes indecisos com el de Guadalupe d'Alcaraz, la de les mitenes d'or i flors de magraner penjades a les orelles.

Fins abans de "Les Georgiques Chrétiennes", la musa de Francis Jammes tenia uns llavis flairosos a raïm assolellat. La vespa i el poeta es disputaven el seu petó. En aquest temps, paganitzant, Francis Jammes estimava Déu en les coses. Després volgué estimar les coses en Déu. Fou la seva desviació definitiva. La mística d'aquest poeta era una mística amb soroll, pols i amplada fàcil de carretera. L'autèntica mística és camí rocós. Impossible comparar "Le Cantique de Lourdes", de Francis Jammes amb els "Goigs a la Verge de Núria" del nostre poeta Joan Maragall. I l'apropo a un mediterrani absolut, com era mediterrani absolut el Francis Jammes que encara em fa vibrar, el poeta de la poesia d'estampa vella amb fons de "La Nouvelle Eloïse".

Francis Jammes, gran amic de Catalunya, gran poeta!

Francis Jammes demanava a Déu en una preguera: "Déu meu, concediu-me que el dia de la meva mort sigui un dia bell i pur." I en altra preguera ampliava el prec: "Déu meu, no em neguis una dona que pregunti on ha estat enterrat Francis Jammes, una dona que em porti flors del camp, coneixedora del nom de les flors que em porta. I que un dels meus fills s'aixequi i, sense interrogar-la, la porti, plorant, fins on jo reposi."

¿Haurà estat pur—pur com la seva obra—i clar—clar com les seves visions—el dia de la mort del poeta? ¿Anirà la dona carregada de flors del camp, i lliure d'ombra, a resar prop la tomba de l'autor bucòlic i cristià?

El que sí asseguraria és que, si hi ha Paradís, totes les seves campanes han tocat a benvinguda el dia que hi féu l'entrada Francis Jammes.

EX FORTI DULCEDO

Crepuscle. En una llenca de cel un xic de porpra i obscuritat que es va enganxant als vidres del balcó.

Passejo amunt i avall de la cambra i cerco apaivagar aquesta inquietud que seguidament m'esgratinya el cor. Em vénen als llavis un versos plens de la total melangia que tenen els versos de Miquel Àngel:

"Quando un di sto, che veder non ti posso
non posso trovar pace in luogo ignuno."

Versos d'inquietud, també! Miquel Àngel, tità i infant; bramul de lleó i murmuri de fontinyol; vent de tramuntana i bri d'herba.

Recordo les teves "Rimes", Miquel Àngel.

Les escriuries en hores com aquesta: hores de recolliment angoixat, voltat de fosca i de cara als tions roents de la posta. Rimes de confessió; confidències que el vertigen de la teva mà no podia pintar ni esculpir, llàgrimes d'amor i sofrença; la carn indòmita resistint ésser consumida en pires ideals.

Arturo Farinelli en el seu assaig "Michelangelo e Dante", en parlar de Miquel Angel, va anotar: "Si el tità pogués reviure i arribés a conèixer els comentaris i insinuacions que fan els homes entorn les seves "Rimes", mostraria un menyspreu ferreny i cridaria contra la violació del misteri de la seva ànima."

¿La teva ànima va tenir misteris, Miquel Angel? ¿Vas amagar alguna cosa als homes? ¿Et capolaren amors impossibles?

Quants llibres s'han escrit sobre les teves poesies! Uns subtilitzen per a defensar-te. Altres rauten cercant comprovacions.

Tomasso Cavalieri? ¿Vittoria Colonna? Què hi fa? En la vida fores un bosc en flames. Tenies set i demanares aigua de bellesa a la pedra i a l'erm, al marge florit i a la vorera pia. La teva set mai no s'apagà.

Esculpires sedent. Pintares sedent. I aquesta set inextingible provocà la complanta de la teva poesia, que remoreja com l'aigua desitjada.

Ex forti dulcedo. *Fou Walter Pater qui pressentí que quelcom molt pregon posava dolçor a la teva fortitud. Aquest quelcom era la preguera de la teva set i el teu monòleg que els homes mai no entendran, tal vegada per simple, tal vegada per ésser l'únic humà de la teva obra de gegant.*

"Le favole del mondo m'anno tolto
il tempo, dato a contemplar Idio."

Aquest fou el teu últim crit. Les follies del món t'havien robat el temps que havies de destinar a la contemplació de Déu.

Enfonsat en la nit de casa teva, endevinant, com jo ara l'endevino, l'ombra ratallda per la caiguda de les fulles dels arbres que ha courejat el novembre, sentiries que fugien de tu les flames que encenen els crepuscles, a mesura que la teva set, set ingent, s'anava apagant en aquella Font que permet oblidar en mig d'assutzenes les follies de totes les passions humanes.

Ramon VINYES

Meridià

Redactor en cap:
Manuel Valldeperes

Redactors: Sebastià Gasch, Domènec Guansé, Lluís Montanyà, J. Roure-Torent, M. Serra i Moret

Redacció i Administració: Passeig Pi i Margall, 29 pral. - Telèfon 12289

Subscripcions i Distribució:
P. A. C. O. D. Rambla del Mig, 17
Telèfon 19937 - BARCELONA

50 cèntims l'exemplar
Subscripció: 6 ptes. trimestre

(c) Ministerio de Cultura 2006

Un autor que canvia - Un sentiment que s'aferma

"UNITATS DE XOC"

Amb les notes que ara escrivim voldríem posar de relleu dues qualitats del llibre "Unitats de xoc", de Pere Calders.

La primera és l'humor que traspua per totes les ratlles, que veiem relacionada amb l'obra anterior del mateix autor.

Calders se'ns havia revelat com a contista ara fa justament dos anys i mig. Era pel maig del 1936 que els Quaderns Literaris li editaven un primer aplec, que el feia entrar, per quedar-s'hi, al camp dels contistes acreditats. Deien, aleshores, que a Catalunya hi havia pocs contistes del to que el novell escollia: es tracta d'un xicot joveníssim, carregat d'imaginació i d'humor per a utilitzar-la, mancat d'experiència. I, certament, era d'aquesta manera. "La Glòria del Doctor Larén", editada pels mateixos quaderns i segon llibre d'en Calders, palesava els mateixos inconvenients i avantatges, augmentats els uns com els altres, però no gens esmenats. Aquesta noveHeta porta un pròleg que val, almenys, tant com ella mateixa. L'autor intenta confessar-se als possibles lectors i s'hi dóna amb unes frases que havem de reproduir: "Tots els defectes de l'obra se m'apareixen com a finíssims ardits literaris." "L'estil inconnex i desorientat és una manera volguda i meditada d'accentuar la meva personalitat, subtil i garneua, d'aquesta manera que sempre m'ha agradat tant." contenen un humor finíssim que traeix el temperament de qui les ha escrites. En Calders és un humorista innat, un humorista a desgrat seu; i nosaltres, que el coneixem de ben abans que escrivís llibres, ho podem certificar. Com podem ésser bons testimonis d'aquesta facultat d'inventiva que en una o altra forma començà a revelar-se-li en plena infantesa.

L'atzar el va acarar amb les quartilles primer que amb la realitat de la vida. En posar-se a escriure havia de fer desbordar el seu natural alegre i potser no tenia per on: el món no li oferí, aleshores, experiències personals prou profundes ni la necessitat d'enfundar-se en les complicacions psicològiques d'altri. Ell mateix es duia un material amb què emprar la gràcia i la soltesa, el qual era la facultat d'invenció. Escriví contes com "L'imprevist a la casa núm. 10", com "L'herència dels retrats i de les ànimes" plens, abassegats per la invenció, per la imaginació massa treballadora. En lloc de posar el seu enginy al món, es captava el món per a ell. Observador sagaç, hauria pogut prendre figures reals per convertir-les en caricatures vivents només passant-les pel prisma del seu humor. Però no li resultava pas així: si en tocava una, la separava del conjunt de realitats perquè esdevingués un figurí quasi grotesc en el regne dels llibres. Els problemes més grossos i feixucs se li volatilitzaven: no en quedava altre rastre que el somrís que la plasmació caricaturesca us havia provocat. I no era, certament, per un afany de ridiculització: res no arribava a un gruix suficient per a ser-ho, ni la intenció de l'escriptor no anava per aquest camí. Es complaia a escriure, a omplir fulls retratant el seu món de fantasies que l'altra gent havien desconegut.

Cap altre temperament no l'ajudaria millor, en aquest sentit. Analitza els fets a grans distàncies, abans o després de produir-se, comenta amb mots actuals les accions llunyanes; compara els objectes més distanciats. Així va aprendre d'observar; i quan l'atzar l'ha enfrentat amb la duresa, s'ha servit del procediment après per a adaptar-se i seguir mantenint el seu món, més fort que tot. I ara que es troba a la guerra, en un ambient de privacions i de sofrences pitjor que el que mereixen els homes, que per la mateixa duresa no es pot comparar amb la bonior de què hem gaudit a casa, aquest humor no ha desaparegut i segueix essent el prisma transformador de les visions desagradables.

En certs fragments d'"Unitats de Xoc" reviuen les narracions anteriors, especialment en el capítol "La casa encantada". No res menys passa en el relat "Les mines de Terol" recentment premiat i publicat per la revista "Amic", on la fantasia de l'autor també ha trobat un camp pla per a córrer. En "La Glòria del Doctor Larén" els detalls d'observació arriben al màxim de subtilitat; hi diu: "Quina responsabilitat, estimar una noia així! Deu ésser com ensenyar de muntar a cavall a una copa de finíssim cristall de Bohèmia." "És la donzella de sensibilitat delicada, que corre i dóna empentes per veure el cos d'un suïcida que s'ha llançat del terrat al carrer, i quan el veu s'esgarrifa i desconcerta amb un general desballestament de nervis." "Un diumenge, ens havíem quedat a casa especulativament perquè l'endemà ens vencia un termini de la compra d'un brollador mecànic de saló, i teníem els diners justos." "La meva dona, a l'aguait de tots els meus ocis, va portar-me una capsa tota plena de trossos de porcellana i un tub de cola universal, amb la condició precisa que tractés de refer aquelles ex-peces de vaixella." No ens volem entretenir fent una tria que l'abundància de partícules bones faria interminable.

L'home que sabé veure així el medi semi-real semi-inventiu en què s'esforçava a viure, no ha après ni aprendrà mai de dir tanta cruesa com duen les penalitats de la guerra: "Prop del foc hi ha una criatura d'uns dos anys, tan escabellada que el dia que vulguin pentinar-la, no hi seran a temps." "No coneixem gens el mecanisme de la guerra; admirem aquesta gent que la fa moure i li dóna caràcter, i voldríem que sempre tingués raó o que tots els elements servissin els seus designis. Però ens dol que sigui precisa una nevada, tot just en el moment que arribem nosaltres. Ja fa prou fred, un fred que talla la pell i afluixa la voluntat, i només falta que la neu vingui a empitjorar les coses. Les coses, tal com les podem veure nosaltres, naturalment. Ens vénen ganes de dir: "Escolteu, General: ¿no us podríeu arreglar de manera que poguéssiu prescindir de la nevada?" De fet, un general té molts recursos." "Comencem a trobar grups de carrabiners escampats sense cap ordre aparent. Molts d'ells estan lliurats a una labor de desinsectació: tenen peces de roba interior a les mans i ressegueixen les costures amb la punta dels dits; això no té pas una gran eficàcia. Més que res ho fan per tal de passar l'estona."

Algunes d'aquestes observacions podrien ésser encarades amb les que feia de la vida civil abans que la guerra l'en tragués. La que es refereix a l'ocupació dominical, que hem transcrit expressament, que reflecteix el confort, almenys moral, d'una llar modesta i ben avinguda gràcies a l'amor i a la bona voluntat, reviu en els passatges d'"Unitats de Xoc" que aHudeixen el record de la família i la casa, els quals són abundosos: "A vegades (quan hi pensa) se'ns posa un cor tan petit, que tenim por que ens quedi encongit per sempre.

L'humor de Pere Calders no ha estat mai per a fer riure: tampoc el mal geni d'altres, ni el pessimisme habitual de certa gent tenen per objecte contrariar els qui ens volten. Ens trobem davant d'unes maneres de produir-se més fortes que els captenys; tenen subjecte l'home i el fan actuar a llur imperatiu, el qual dóna una mena d'hegemonia a la continuïtat dels actes. Vist així no es pot dir que l'humor ni el mal geni siguin defectes; però quan el primer és bo per excelència, com el d'en Calders, no ens serveix cap rialla: segons com ens contrau les faccions amb el rictus del dolor. Ah, el seu humor! És tan planer, tan seriós, que fa tornar més humanes les coses. I així com hem anotat la similitud d'aplicació en els dos medis que l'autor ha narrat, assenyalarem una conseqüència: quan volia prendre persones i fets estantissos, els allunyava de la realitat; els vèiem transformats o deformats en caricatura. En prendre'ls de la realitat crua i punyent ens els acosta i els fa més iguals a nosaltres.

La guerra haurà estat una font d'ensenyances per a tothom (ens sortiran ben cares, però per això mateix cal saber-les aprofitar), i cadascú dels qui hi han anat haurà descobert una possibilitat nova per a començar millor l'activitat llur. En Calders, escriptor, s'hi haurà enfortit. Ha baixat dels llims on agradava enfilar-se i ha posat els peus a terra, solcada de bombes i regada de sang. La topada li trencarà algun encís, produirà algun canvi en la seva manera d'ésser, però no li llevarà la gràcia i l'optimisme que sempre li han estat consubstancials, oferint-li visions, persones i actes fets i naturals perquè els visqui i se n'amari, si un dia, amb més repòs, reprèn la seva activitat com a escriptor, no li caldrà recórrer a la invenció d'un món fantàstic, perquè en el mateix món on viurà amb homes i dones que no estan subjectats per cap fantasia i segueixen llurs planetes simplement, trobarà arguments per a noves produccions, en les quals l'humor fluirà amb més eficàcia per exaltar-ne tota la humanitat que puguin contenir.

* * *

Un altre avantatge que hem trobat en "Unitats de Xoc" sobre "El primer Arlequí" i "La Glòria del Doctor Larén" és l'estil i el llenguatge. Hom nota perfectament que són del mateix autor puix que en conserven els trets

PERE CALDERS, a 13 anys

més característics, com aquests de què fins ara ens hem ocupat. Però diríem que la mà, en escriure les quartilles de la darrera obra, avançava amb una seguretat molt més gran que en temps anteriors. És evident que a cada producció ha estat perceptible una millora: motivada si més no per la mateixa habitud d'escriure, que anava creant l'estil. En "Unitats de Xoc" l'estil està consolidat i si hi esdevé ferm, agosarat a vegades, és perquè en lloc de debatre's entre abstraccions de mal definir, calca o retrata quelcom que l'escriptor ha tingut com a clar i tangible.

Hi ha una millora gramatical i una superació lexicogràfica: En Calders, abans, hi posava una barreja de mots estranys, erudits i tècnics, no sempre prou reeixida. Li calien per a acolorir els seus relats, però els donaven uns colors postissos. Eren una mena de toaleta a propòsit per a les cares febles. Quan poden tenir colors naturals de sol i d'aire, les pintures els fan molt poc adob. En "Unitats de Xoc" han estat gairebé suprimits tots els mots d'aquella espècie, i cada objecte s'hi anomena pel seu nom corrent, i si és massa difícil, s'hi descriu seguint les maneres habituals de la narració i la conversa.

Per aquest cantó també veiem com Pere Calders s'acosta als ambients planers d'on ha sortit, dels quals s'allunyava seguint uns falsos miratges.

* * *

No és estrany que l'home de tremp es senti satisfet de les seves activitats, perquè està convençut que els deu el benestar que té o els deurà, demà, aquell que espera rebre'n. Els qui coneixem personalment en Calders, li ho havem observat en manta ocasió. Sempre ens havia parlat dels seus estudis, de la seva professió de dibuixant, dels seus lleures d'escriptor, amb un entusiasme que sobreeixia, sovint per a fer-nos-en contagiar una miqueta. De l'ofici del dibuixant ens en diu quelcom en els primers capítols del llibre que comentem; ho fa d'esquitllada, però no hi escatima el goig.

I ens assabenta que s'ha fet carrabiner. No havia pensat mai veure's convertit en un número d'un cos armat que abans de la guerra no tenia prestigi, que, almenys tal com nosaltres els vèiem, eren d'allò més rònec i passat de moda. Ja el tenim carrabiner, i tot ell bull d'alegria. Si el cos de carrabiners no hagués canviat no és fàcil que mai atragués un minyó com aquest; una vegada fet el canvi, pot ben dir que ha tingut una bella adquisició. Els carrabiners companys d'ell podran confirmar-ho.

I talment es sent encantat de tot el que fa i de tot el que el volta. Si es sap adaptar i parlar dels carrabiners que li eren repellents amb una tal alegria, ¿què no farà parlant de la seva terra, de Catalunya, ell que és català inflexible i ja en ve de nissaga?

Prou s'ha afirmat que la millor literatura catalana sobre la guerra són les cròniques. Les guerres no ens han inspirat poemes de tanta qualitat com els relats i dietaris fets des dels mateixos lloc de lluita. Quant a això, "Unitats de Xoc" renua la tradició trencada, i a vegades fins sembla que l'autor hagi pres per model els nostres vells cronistes. Si ha estat així n'ha agafat especialment l'afany de remarcar la catalanitat, qualitat que resumeix, en els qui la tenen, una sens fi d'avantatges sobre l'altra gent. S'exalta amb orgull, s'aparta del xovinisme i el to que pren en anomenar els catalans i la terra llur arriba a semblar un ressò del to de Muntaner.

L'enyor de Catalunya li ha fet escriure paràgrafs deliciosos alludint un paisatge urbà vist en una fotografia de diari o bé alludint un altre paisatge, muntanya o mar, que arriba pel retrat, o pel record, o pel contrast: "La vegetació ha desaparegut; la terra s'ha aplanat i endurit, oblidant-se de la rella per tal de rebre les rodes dels avions de caça i de bombardeig. Si Catalunya es tornava així quina pena." "Quina por si ens haguessin d'enterrar

Notes sobre Francis Jammes

Ha mort, septuagenari, després d'una llarga malaltia, Francis Jammes, poeta d'ànima dolça i contemplativa, sincera i nua, profunda i senzilla, gairebé infantil, i tan dolça — malgrat els seus cops de geni i els seus canvis d'humor — que commou i desvetlla en el lector un interès afectuós, una admiració enternida. ¿Quins altres sentiments podria suggerir-nos la lectura d'aquestes ratlles de Francis Jammes?:

"Déu meu, m'haveu cridat a viure entre els homes, heus-em ací. Sofreixo i estimo. He parlat amb la veu que m'heu donat; he escrit amb les paraules que haveu ensenyat al meu pare i a la meva mare, els quals me les han trameses. Passo pel camí com un ase carregat del qual es burlen els infants i que acota el cap. Aniré allà on vulgueu i quan vulgueu."

* * *

"Poésie, que je t'aurai aimée"

escrivia encara Jammes el dia 31 d'abril d'aquest any ("Nouvelle Revue Française", núm. 207, *Air du mois d'Avril*), o sigui, poc de temps abans de la seva mort. *Poesia, com t'hauré estimat!*, divisa i símbol, resum d'una vida dedicada totalment a la poesia i per ella fidelment i constantment interpretada.

Perquè Francis Jammes es conta sempre ell mateix a través de la seva poesia, es representa per ella, en *La Naissance du Poète, Le Poète et l'Oiseau, Le Poète et sa Femme, Un Jour* (de la vida del poeta, naturalment), *La Mort du Poète, Le Poète rustique*, una mica a la manera de Juan Ramón Jiménez, amb el qual s'assembla en alguns aspectes, sobretot en les poesies de to i de tema franciscans.

En referir-se a aquesta presència constant de Jammes en la seva poesia, un crític una mica mal intencionat ha dit que la seva suprema habilitat és la d'haver fet impossible tota crítica, que, en referir-se a la seva obra, hauria semblat atacar les virtuts cristianes i familiars de les quals oferia Francis Jammes un model tan meritori.

* * *

El seu exemple ha provat als poetes joves com l'art pot sublimar els incidents menys novellescos de la vida quotidiana. En extremar la seva simplicitat, la seva senzillesa deliberada — que no era ingenuïtat ni candidesa, sinó l'expressió simple i directa, volguda, dels seus pensaments, — Jammes ha arribat a dir en un dels seus poemes, que un visitant entrà a casa seva i li digué:

"Comment allez-vous, monsieur Jammes?"

sense afegir-hi res, puix que — diu — "és un error, quan s'escriu una història, de voler que la seva trama presenti, a pura força, aquell no sé què d'artificial i d'enutjós que hom anomena l'interès". Així molts dels seus poemes deixen la impressió que ha escrit tot allò que li passava pel cap. Francis Jammes no pot ignorar l'efecte que produeixen damunt la imaginació del lector aquestes simples notacions:

"Mais si tu étais en chemise auprès
des tissons tous noirs, je pense
que là, toute seule, tu serais
blanche, blanche, blanche, blanche..."

o bé, encara:

"Sors de ma tête, ma douce tristesses,
et va-t'en vers le coteau fané, va-t'en
où va, sur un air un peu Chateaubriand,
le vent."

FRANCIS JAMMES

estances en les quals tant la idea com la sintaxi semblen deixar-se endur una mica per l'atzar.

* * *

En les seves memòries, *L'amour, les muses, et la chasse*, Jammes, que reconeix i proclama la influència rebuda de François Coppée, en la seva recerca de la poesia familiar, distingeix diverses èpoques en la seva evolució i insisteix en el seu retorn al catolicisme, religió de la seva infantesa, vers l'any 1906. Els bells poemes de *En Dieu* i de *L'Église habillée de feuilles*, testimonien la sinceritat de la seva fé, alternativament profunda i familiar, que cerca la seva inspiració menys en una voluntat d'impuls místic que en un sentiment profund de la natura. El seu simbolisme recolza damunt una concepció religiosa del món. Naturalista ingenu, retroba la inspiraci' elegíaca o descriptiva dels primers romàntics.

* * *

En unes ratlles biogràfiques, probablement escrites o inspirades per ell mateix (*Anthologie de la Nouvelle poésie française*, Kra, 1924), Jammes es defineix així:

"Francis Jammes és un poeta bucòlic, catòlic, meridional i encisador. Sap els noms de totes les flors, de totes les plantes, àdhuc de les més lletges: de tots els llegums, noms savis i populars... Nascut a Tournay (Hautes-Pyrennées), passà la seva joventut a Orthez, poble del qual per poc no esdevingué notari. Les seves primeres obres foren poemes exòtics o camperols, en els quals l'autor evocava les Illes, Cristòfor Colom, els ports de mar, mariners molt segle divuitè, plantadors sud-americans de l'època del segon imperi francès. Emprava un estil simple i directe, fàcil i flexible, que hom creia d'una ingenuïtat volguda... Vers l'any 1906, Jammes retornà a la religió catòlica, en la qual havia nascut. Escriví aleshores poemes catòlics, el to dels quals esdevé més greu, sense ésser solemne, i on es conserva la frescor i la fermesa dels seus primers versos. Francis Jammes no viu mai a París, sinó a Orthez, poble del qual ha estat nomenat el Cigne, i en l'actualitat a Hasparren."

Si ha evocat sovint, però, a propòsit de records familiars (el seu avi, metge de la marina, passà la seva vida a les Illes) la nostàlgia dels llargs viatges i de les terres llunyanes, Jammes ha trobat sobretot en els camps d'Orthez, fonts inexhauribles d'inspiració poètica. Ha associat a la naturalesa els seus sentiments més tendres:

"Tu aurais l'ombre des noisetiers sur ton oreille,
puis nous melerions nos bouches, cessant de rire
pour dire notre amour que l'on ne peut pas dire;
et je trouverais, sur le rouge de tes lèvres,
le gout des raisins blonds, des roses rouges et des
[guèpes."

i ens ha ensenyat per quins camins de sensacions i de pensaments es transportava de l'amor humà a l'amor diví.

* * *

Hem parlat dels seus cops de geni. En publicar un dels seus darrers reculls de poemes, *La Divine Douleur*, Jammes escriví una mena de manifest en el qual, en una contradicció flagrant amb la humilitat de les seves confessions poètiques, atacava amb duresa i sarcasme els seus contemporanis i envestia furiosament Gide, Valéry, Paul Souday, Thibaudet i Descaves en una crítica sagnant que comprenia de la poesia metafísica fins el surrealisme, en el mateix menyspreu orgullós.

I fa pocs dies, escrivia encara una quarteta acerba adreçada a "*plusieurs critiques notoires*".

Això el mateix poeta que diu:

"La gloire est vaine, o Dieu, et le génie aussi.
Il n'appartient qu'à Vous qui le donnez aux hom-
[mes
et ceux-ci, sans savoir, repètent les memes mots
comme un essaim d'été parmi de noirs rameaux."

* * *

Jammes resta poeta fins quan sembla rabejar-se i complaure's en la seva simplicitat. La seva imaginació sentimental el salva de la vulgaritat i dóna a molts dels seus poemes una gràcia incomparable i un accent únic de poeta autèntic.

Ha mort Francis Jammes, poeta que estimà, per damunt de tot, la poesia.

M. A.

(c) Ministerio de Cultura 2006

Margarida Xirgu, que ha retut homenatge al teatre català en terres americanes, en una escena de «Terra Baixa», amb Enric Borràs

EVOCACIONS

EL SONET I LA MUSICA

Finit el vuit-cents hom començava a comptar els anys que portem damunt del segle actual, tan pròdig en dissorts com ho és en belles recordances. Joaquim Ruyra i Maragall coincidiren en amical reunió a la casa pairal de la muller del doctor Roig i Raventós, excellent deixeble del mestre Lamote de Grignon. La senyoreta Miralbell que, ultra el piano havia seguit profitosament estudis de cant, tenia lliçó amb el mestre suscitant-se entre aquest i els dos poetes un animat diàleg que aviat degenerà en controvèrsia sobre la musicalitat més o menys practicable de la forma encara musicalment inèdita del sonet. Era, doncs, el sonet la forma poètica encara verge en relació amb el pautat i eren ensems Joaquim Ruyra i el mateix Joan Maragall els qui discutien amb veritable convenciment la problemàtica possibilitat d'aplicar la música en aquest gènere de poesia, que per llurs característiques presentava als compositors una sèrie d'inaccessibles dificultats. El mestre Lamote de Grignon discrepà de l'opinió d'ambdós poetes defensant el sonet com a forma musicable i entenent que aquest, com tota altra poesia, podia traspassar-se al pautat sempre i quan el seu fons contingués un veritable esperit i sentiment poètic.

Hi havia, doncs, plantejat damunt la taula un interrogant, resultat de l'opinió decididament favorable d'un tècnic en la matèria contra la reiteradament manifestada d'ambdós poetes, que en Joaquim Ruyra prenia tota la força de l'absolut convenciment.

JOAN MARAGALL

La casa Miralbell, una gran casa senyorial que disposava àdhuc, ultra el piano gran cua instal·lat al saló central, d'altre piano d'estudi adientment centrat al gabinet íntim de treball més pròxim, oferia al mèstre lloc exprofés on lluny de la conversa i de la coacció dels dos amics incrèduls, podia concentrar amb llur inspiració la seva ciència donant solució pràctica als dubtes suscitats en tan apassionada com interessant polèmica.

—Sóu pregat, mestre Ruyra, de dictar-me un sonet, el que vulgueu dels vostres, que porti en si un veritable contingut poètic —digué el mestre al poeta amb aquell aplom característic que dóna a llurs paraules aquell caire sincer en ell tan seu tradicional de sempre, Ruyra concentrà la memòria i poc a poc anà desgranant un sonet magnífic, "Els cors", que el compositor recollí curosament damunt el paper i després d'un minuciós repàs, segurs que allò transcrit era perfecte, es retirà proveït d'un pautat a la sala veïna on breument i en silenci, deixà escrita la primera música que damunt un "sonet" ha perpetuat la inspiració del mestre.

Una llegida prèvia d'"Els cors", serví a la senyoreta Miralbell per a col·laborar gentilment a la revelació musical d'un nou gènere. Quan el mestre Lamote amb la intèrpret sortí novament amb l'obra a punt d'executar, el reduït auditori encara recelós s'acomodà entorn el piano... i el "sonet" va "sonar" amb tal senzilla delicadesa que els incrèduls poetes, Ruyra especialment, hagueren de rendir-se a l'evidència. Un triomf esclatant de Lamote de Grignon; una aportació a l'art musical veritablement transcendent i un dubte esvaït per sempre més donaren fi a la reunió dels tres artistes que ja no coincidiren més.

En celebrar-se enguany a la Conselleria de Cultura de la Generalitat de Catalunya, la recepció d'homenatge a l'octogenari poeta, Lamote de Grignon abraçà de nou el vell amic. —Ja fa molts anys que no ens havíem vist —li digué Joaquim Ruyra al mestre.— En farà cabalment una trentena —afegí l'il·lustre músic bo i recordant al gloriós amic la gesta del primer "sonet" amb música. Un bell record que els anys no han esborrat rejoveni sa testa. "Els cors" fongueren en un de sol, el del poeta i el del mestre...

Camil OLIVERES

JOAN LAMOTE DE GRIGNON

aquí, lluny de Catalunya, i ningú no plorés per nosaltres."

L'adjectiu "catalans" li omple tota la boca, i el diu com a senyal de múltiples distincions: de coratge, d'energia i de subtilitat, i sobretot, de companyonatge. Aquells dies, per l'Aragó, els catalans venien a ésser com una societat de bons auxilis recíprocs: si es tracta de pujar en uns camions, el cap de la caravana els ho facilita per això: "Sou catalans, oi? Ja podeu pujar." Res de més simple ni més ple d'expressió. Ha de resultar emocionant de veres.

Diu en un altre punt: "El comandant també és català, i ha resultat ésser una gran persona. Al cap de pocs moments d'haver arrencat el cotxe s'ha tombat, i girant-se la solapa de la guerrera, ens ha ensenyat la placa de metall amb les quatre barres i el nom de Catalunya que porten gairebé tots els nostres soldats. "Sense això —ens ha dit— no me n'aniria de gust. Sembla pueril, oi? Li hem contestat que no, i mai no havíem dit una cosa tan de cor."

No sobta, doncs, que uns homes que vibren tant i en tots els tons quan són fora de la seva terra siguin admirats per altres que els veuen. Calders també recull aquesta admiració: "Més d'un cop la gent s'allunya dient-se a cau d'orella: "Són catalans!" I endevinem que tenim una mena de prestigi."

L'esforç dels catalans en aquesta guerra és prou perquè sigui remarcat moltes vegades i convindrà fer-ho sovint per tal com és possible que algú se'n torni oblidadís. No creiem que, de moment, Calders tingués altre intent que la sinceritat amb ell mateix. Ara que està fet, però, el seu llibre és un testimoni eficaç, i nous testimonis com aquest voldríem de la nostra actuació fora del sòl de la pàtria. Els llibres així poden servir a favor nostre tant com les batalles en què hem col·laborat.

* * *

La nostra anàlisi s'allarga més que no volíem. Hem esmerçat bona part de l'espai que ens havíem destinat copiant fragments d'un llibre que, fet partícules, apareixerà íntegrament entre els textos dels seus comentaristes. Fins ara són força els que se n'han ocupat, i tots li han estat elogiosos. I n'han remarcat qualitats diverses, però aquestes que havem assenyalat avui no recordem que hagin estat prou divulgades. Perquè les creiem ben interessants i dignes de tants d'elogis com les altres hi hem insistit. Estem segurs de no haver exhaurit els temes que "Unitats de Xoc" ofereixen a la crítica; no ens sorprendrà que demà hi descobreixi qualitats noves.

Osvald CARDONA

—¡Que no hoveieu que és un vaixell anglès?
—¡Ah sí; amb què és conèix?

¿Tornarà a ésser subvencionada la Necròpolis del Teatre Català?

Al senyor conseller de Cultura

Aquests dies, en els ambients intel·lectuals, hi ha una certa inquietud. Són molts aquells que es pregunten si la Generalitat i l'Ajuntament tornaran a atorgar una subvenció a l'actual Teatre Català de la Comèdia. La inquietud no és, però, pas deguda a la temença que la subvenció no sigui atorgada. La inquietud és, sobretot, per la temença que sigui atorgada en la mateixa forma que enguany. Que sigui atorgada sense garanties i amb un resultat altra vegada pitjor que estèril; en pura pèrdua i encara diria d'una manera contraproduent.

Perquè feia anys que no havia estat feta una temporada de Teatre Català tan incongruent, tan desllorigada, tan sense pla ni propòsit preconcebut com aquesta. I el que resulta pitjor, encara, amb tantes concessions a la bajaneria, al mal gust i al populatxerisme. Llevat de tres o quatre obres l'estrena de les quals no ha pogut ésser defugida, imposades com eren per llurs premis, no hi ha estat fet res o gairebé res que valgués la pena d'ésser muntat; que fos oportú de muntar. L'actual temporada ni ha servit per estimular el teatre català ni els autors catalans; ni ha servit tampoc per posar el nostre teatre, el nostre públic en contacte amb el teatre que avui es fa pel món. Diríeu que, d'una manera deliberada, no hi ha estat feta altra cosa que posar-hi una sèrie de taps, no ja perquè cap renovació hi fos insinuada, sinó perquè el plebeisme, la carrincloneria hi poguessin seguir imperant en tota la seva esplendor. Diríeu que l'odi a la intel·ligència, a la sensibilitat se n'ha ensenyorit de la manera més total.

¿Quin objecte ha tingut, doncs, la subvenció? Quins efectes ha produït? De què ha servit? Des del punt de vista artístic, no crec que ningú trobi manera de contestar aquestes preguntes d'una manera positiva. Des d'un punt de vista utilitari, ens podrà ésser dit que ha servit perquè els excellents actors que constitueixen la magnífica companyia del Teatre Català de la Comèdia — on hi ha tota la plana major del nostre teatre — hagin pogut seguir fent teatre en català. ¿Però voleu dir que això és suficient per justificar la subvenció? Perquè el que importa és que els actors serveixin per a fer un bon teatre català; per a impulsar-ne el desenvolupament, la creixença i la renovació. Si, per excellents que siguin, no han de servir sinó per a fer de tap al nostre teatre, per a condemnar-lo a l'esterilitat i a la mort, aleshores ¿què té més que, en lloc de fer teatre català, el facin en castellà o en la llengua que vulguin?

No, la temporada d'enguany no justifica de cap manera que les subvencions siguin renovades. És discutible si un empresari qualsevol tenia el dret de fer al seu teatre el que li donés la gana; si tenia el dret de fer-hi planar la ignorància i fins la imbecil·litat. Eren molts aquells que havien combatut aquest dret, en nom mateix del teatre català, de la vida del teatre català, el qual no creien que pogués esdevenir patrimoni d'un empresari sense escrúpols. Però si un empresari no tenia aquest dret, molt menys les institucions oficials han de poder conferir-lo a ningú i, encara, subvencionar-lo perquè la insanitat prosperi. No; les institucions oficials han de protegir les lletres, les arts i, per tant, el teatre. Tot allò que facin en aquest sentit no farà sinó augmentar el prestigi del nostre país. Però no poden, de cap manera, contribuir a què el nostre teatre no tingui res a veure ni amb les lletres ni amb les arts.

Del que s'ha esdevingut enguany, potser no n'és responsable ningú. No tenim cap dèria personalista. No volem fer derivar les nostres acusacions i recusacions contra cap persona determinada. No pas per por, naturalment, sinó perquè, en realitat, no sabem bé a qui corresponen les culpes i les responsabilitats. I ni si totes les culpes i responsabilitats són d'acció; sinó n'hi ha també d'inhibició. Posem, doncs, que la culpa no és sinó de les circumstàncies, de l'esperit d'improvisació, fins de creure que, en un art i un món tan complex i delicat com el teatre, hi entén qualsevol... Posem, doncs, que la culpa no és de ningú, però cuitem també a cantar el *mea culpa*, a evitar que el passat es repeteixi, que una nova subvenció, en les mateixes condicions, acabi d'omplir-nos de vergonya a tots.

A tots, sí, perquè les institucions que el subvencionessin, després d'aquesta trista experiència, no escaparien pas a la responsabilitat. Com no n'escaparien els escriptors que ara se senten inquiets si ho toleressin sense protestar-ne públicament. I, encara, potser de poc els valdria la protesta, perquè el cert es que si ells no hi tenen ni hi poden tenir directament intervenció; si ells només hi troben entrebancs i obstacles, el cert és que el públic, el poble català creu i creurà sempre que si no tenim un bon teatre és per culpa d'ells que no el saben fer.

Jo em penso, però, i amb mi altres escriptors, que l'actual conseller de Cultura, que és ell mateix escriptor, que és persona intel·ligent, sensible i cultivada, així com els representants del poble a l'Ajuntament, no permetran que l'actual vergonya es repeteixi.

Domènec GUANSÉ

RESURRECIÓ D'ENRIC IBSEN

Llegeixo que, des de ja fa molts dies, al Teatre Barcelona, hom representa Els puntals de la societat, *d'Enric Ibsen. Al Teatre Barcelona hi actua una bona companyia dramàtica dirigida per Carles M. Baena. Carles M. Baena, que es formà al costat de Martínez Sierra quan Martínez Sierra encara no havia esdevingut un marxant del teatre, és un dels actors castellans més dignes, més sensibles, més intel·ligents. Per la seva inquietud espiritual, no s'ha limitat a ésser intèrpret — malgrat que la seva labor com intèrpret mereix molts elogis — sinó que ha escrit a més a més, coses força interessants. La seva actuació en aquest Teatre Barcelona, que abans de la guerra fou feu de tota la cursileria i tota fadesa, és una de les més intel·ligents. Cal recordar, tan sols, per a compendre que no és exagerat l'elogi, les obres que ha posat en escena:* La esclava de su galán, *de Lope;* Su esposo, *de Bernard Shaw; i, ara,* Los puntales de la sociedad, *d'Ibsen.*

Ha estat una bona pensada aquesta de ressuscitar una obra del gran autor norueg. Com ho fóra ressuscitar altres obres d'altres autors, avui massa oblidats. Com exemple: Rosa Bernard *i* Els teixidors de Silèsia, *de Gerard Hauptmann;* Pare *i* La dansa dels espectres, *d'August Strindberg;* La cartera, Escrúpols *i* L'epidèmia, *d'Octavi Mirbeau;* Els llops, *de Romain Rolland;* L'home que rep les bufetades *i* El professor Storitzin, *d'Andreiew;* Les tres germanes, *de Txejov;* L'inspector, *de Gogol;* Asil de nit, *de Gorki. Etc., etc.*

Tal vegada a algun "esperit superior" li sembli que Ibsen ja és una antigalla, que ja ha passat de moda. Jo no ho crec així. I consti que no em sap gens de greu. L'obra d'Ibsen, des de les seves primeres comèdies, d'un marcat accent líric, com per exemple Olaf Liliekrans, *té una força i una personalitat que estan molt per damunt de l'agre comentari de qualsevol pobre diable en funcions de crític.*

I sempre és més important, quan el públic és un públic digne i no un ramat que converteix el teatre en estable, Els puntals de la societat *que la banal i ensucrada comèdia blanca o l'estupidesa i la gnolleria de l'astrakan que fins ara ha nodrit, a exigències d'una concurrència disfressada de senyor, el teatre espanyol, tan baix de to d'un quant temps ençà. Compareu, si creieu exagerades les meves paraules: a l'estranger Andreiew, Chiarelli, Barrie, Bernard Shaw, Arnold Bennet, Marcel Achard, Jules Romains, Ernst Toller, Romain Rolland, Karel Kapeck, Lenormand, O'Neill. A Espanya: els Quintero, Paso, Carreño i Sevilla, Abati, Muñoz Seca, Pérez Fernández, Navarro i Torrado, etc. Benavente — que té en el seu haver grans comèdies, com* Señora Ama, *però que també en té de molt dolentes — fa temps que no ha estrenat res. García Lorca, que era un dels nostres més grans poetes dramàtics, ha emmudit per a sempre. Angel Lázaro i Alexandre Casona son l'excepció en aquest panorama de la mediocritat i la bajanada.*

La nostra guerra no ha estat prou per a renovar la nostra dramàtica. Això és lògic. A Russia l'any 17 i a França el 1789 la revolució creà una estètica nova. Alguns artistes s'incorporaren al nou moviment. En sorgiren d'altres. Però això no fou possible fins que la revolució fou finida. Mentre durava existiren alguns assaigs no sempre sortosos. Josep M.ª Chenier no fou pas superior a Beaumarchais.

Ací passa el mateix. Mentre duri la guerra no cal ésser exigent, car hi ha altres necessitats. Quan la guerra fineixi, la sotragada haurà estat tan forta que, inevitablement, naixerà una nova dramàtica.

M'ha semblat, doncs, bé aquesta resurrecció d'Ibsen en l'actual moment. Ibsen fou un gran escriptor i un gran revolucionari. I sempre val més Els puntals de la societat *que no pas* Me acuesto a las ocho. Els puntals de la societat *no és pas del millor d'Ibsen, i en això coincideixo amb el que fou gran crític i gran amic de l'autor: Jordi Brandes. Em semblen més importants i representatius de la personalitat del poeta norueg — que poeta fou, al cap i a la fi —* L'infant Eiolf, L'ànec salvatge, Joan Gabriel Borckman — *cal no oblidar en un segon pla,* La factoria de Rosmer, Solness el constructor, Hedda Gabler, Casa de nines, — *i, sobretot,* Peer Gynt *i* Brand.

Peer Gynt *i* Brand *no són pas les obres més populars d'Ibsen, no assoleixen el nombre de representacions que assoleixen* Espectres *i* Casa de nines — *sobretot* Espectres, — *de les anomenades de "divo", i que han incorporat al seu repertori tots els grans actors i les grans actrius, exceptuant les espanyoles, que prefereixen* Malvaloca *o* La papirusa. *Pel meu gust, però,* Peer Gynt *i* Brand — *sense oblidar el formidable* Joan Gabriel Borckmann — *són les obres més representatives, més característiques del geni d'Enric Ibsen. Ho són per la seva passió entranyable, pel seu caliu d'humanitat, per la seva universalitat. No cal oblidar que una obra pot tenir molt "color local" — exemples:* Cançó de Nadal, *de Dickens;* Resurrecció, *de Tolstoi;* Terra Baixa, *de Guimerà — i ésser, per la seva humana emoció, universal.*

Cal aplaudir el gest digne i bell de la C. I. E. P. ressuscitant Ibsen. Ha estat com una noble ventada d'aire lliure en el teatre maculat per la infecta comèdia blanca i l'infecte "astrakan".

Lluís CAPDEVILA

Llegiu en el número vinent

articles de

M. Serra i Moret
Sebastià Gasch
J. Roure-Torent
C. A. Jordana
Josep Lleonart
Manuel Valldeperes
etc.

(c) Ministerio de Cultura 2006

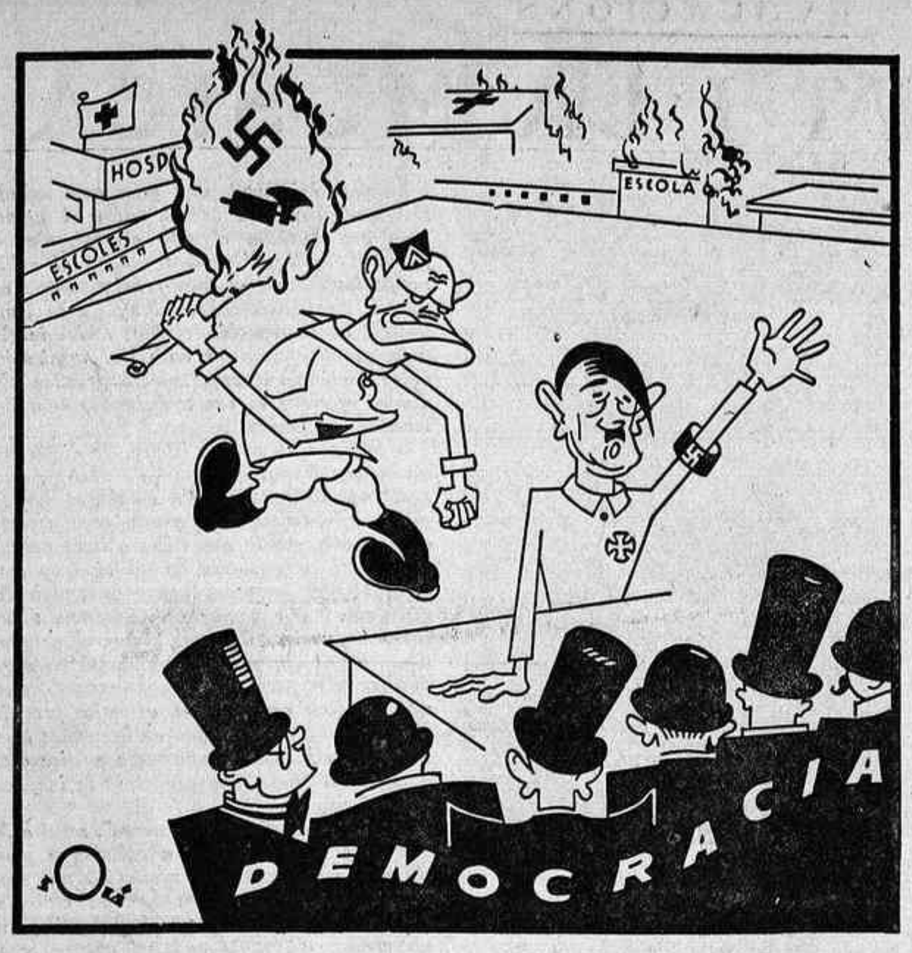

Mussolini: — Sobretot recomana'ls que no bufin

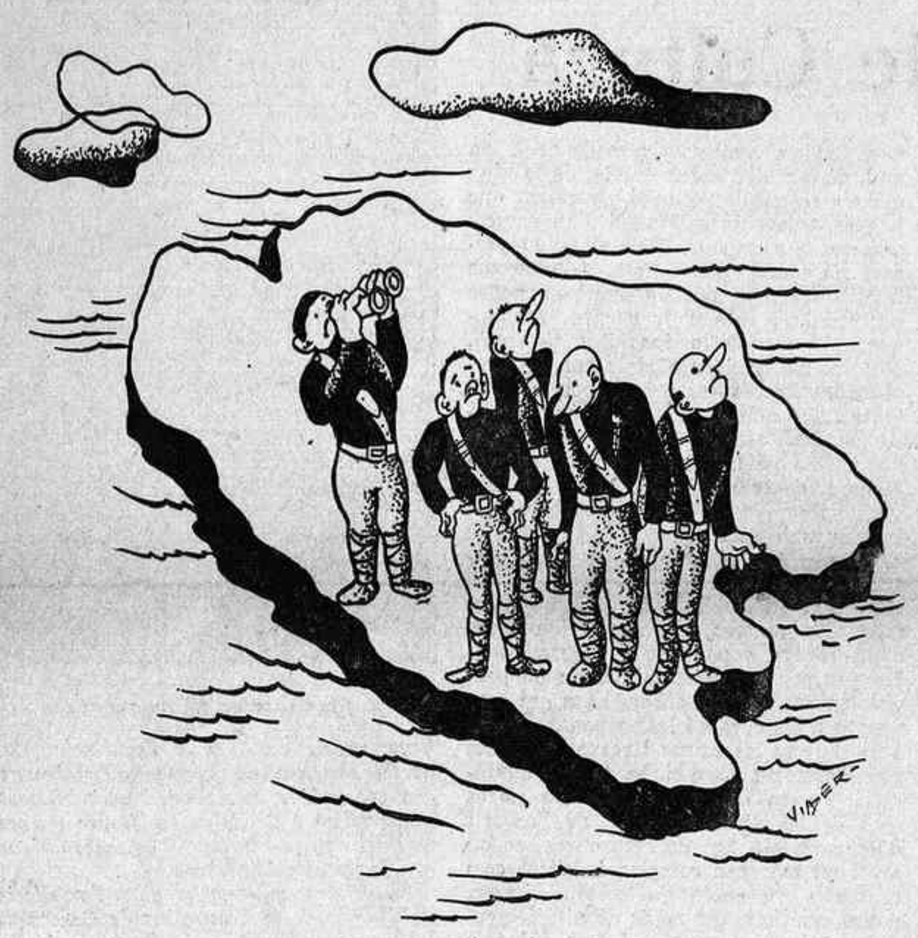

L'ABSENT, per Viader

— Què cerques?
— L'«ausente», que sembla que s'ha absentat de debò.

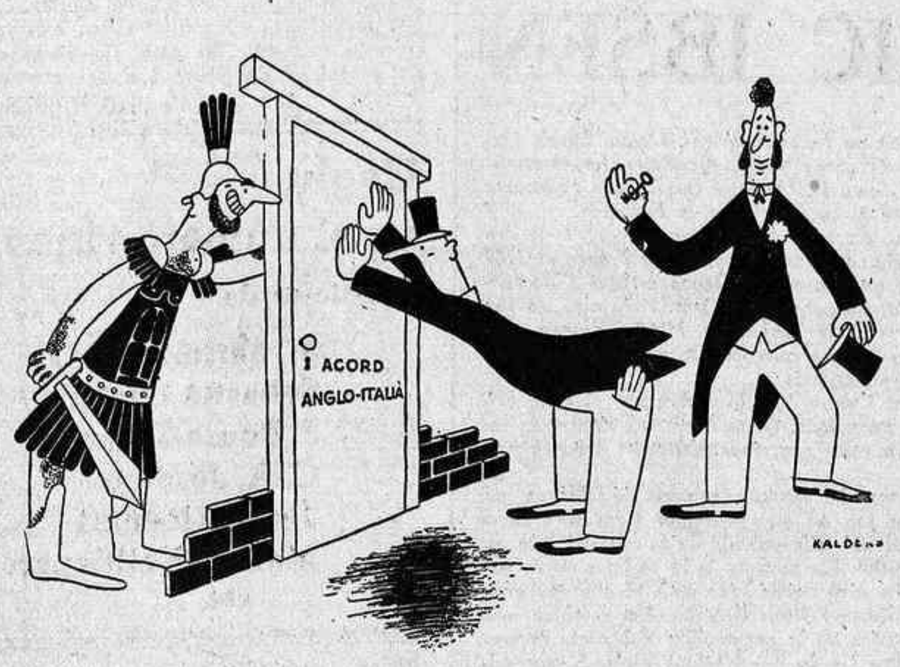

— Senyors, el perill ha quedat conjurat.

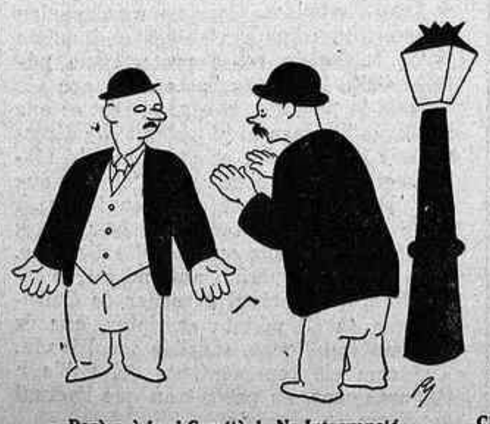

— Però què fa el Comitè de No Intervenció.
— No intervenir, tal com el seu nom indica.

BUCOLICA

Chamberlain. — ¡Com m'agrada escoltar les cançons infantils dels meus pupils!

Cops de bec

ORFEU AMANSEIX LES FERES

Mai no és de més recordar les coses encertades que hom sent al seu voltant.

Va ésser en el concert donat darrerament per Pau Casals, al Liceu, que, després d'un dels temps més emocionants d'una de les obres del programa, vàrem sentir que un veí nostre deia a una dama que l'acompanyava: "I pensar que si en aquests moments a Europa tothom fos capaç de sentir el que acabem de sentir nosaltres, no sols la guerra s'acabaria, sinó que la guerra mateixa devindria impossible!"

●

BRINDIS ININTEL·LIGIBLE

En l'estada que, amb motiu d'uns concerts, va fer a Barcelona el compositor Igor Strawinski, anys enrera, va ésser obsequiat per un acabalat industrial, amant de la música, amb un esplèndid i molt concorregut sopar. En ell van reunir-se nombrosos músics, intel·lectuals, pintors, funcionaris, representants de la premsa i altres invitats.

Es conta que, iniciats els brindis, aquests no tingueren fi ni compte; va brindar-se, a més d'en català i castellà, en francès, en anglès i en tots els tons i sentits imaginables. Àdhuc va haver-hi un senyor desconegut que va brindar en rus, segons va dir-se.

Però quan, finalment, va poder aixecar-se el famós compositor Strawinski per correspondre, encantat, a aquell homenatge va dir, francament, que l'única persona a la qual no havia entès *era la que li havia parlat en rus.*

●

PER UN FRARE NO ES PERD UN CONVENT

En un dels assaigs que Strawinski va haver de fer al Liceu amb motiu de l'estrena d'"Història d'un soldat", conten que el famós flautista J. Vila, que no podia amb les composicions del famós compositor rus, va acabar per impacientar-se i, a mitja execució, va plegar la flauta i va tocar el dos.

El dia següent, En Joaquim Pena va anar a donar satisfaccions a Strawinski, el qual, de moment, no va capir prou bé de què es tractava, fins que, fent-se càrrec del compliment, va exclamar:

— Ah!... ¿Ho diu per aquell músic que va marxar ahir?... Ja no en faig cas... A Amsterdam va abandonar-me, en un moment donat, *tota l'orquestra en pes.*

●

EN PLE MELODRAMA

Conten que en un d'aquells melodrames que feren famós el nostre Paral·lel es desenvolupava una escena en la qual una dona que tenia la responsabilitat d'uns documents diplomàtics era agredida amb més de vint-i-quatre punyalades.

Ella, però, bo i arrossegant-se per terra i en el ple del seu dolor, deia, entre dents, les següents paraules:

Ahora si que hago un verdadero "tour de force", como dicen los franceses...

●

NO ES POT ÉSSER MASSA CONSEQÜENT

En un dels concerts de Quaresma que, anys enrera, es celebraven al Liceu, va estrenar-se la composició del músic rus Strawinski titulada "Focs artificials", i conten que tot just finida la seva primera execució, la dama d'una de les llotges va dir al seu marit:

— Francament, m'havia fet la ilusió que apagarien els llums.

Autèntic!...

●

COSA JUSTA

Una comare s'estranya que un veí seu, que viu sol, faci ús d'una tarja de racionament per a dos.

— Pobre home! — contesta una altra. — És que té la solitària.

●

EN MIR O LA FRANQUESA

És sabut que el pintor Joaquim Mir és la franquesa personificada i no s'està pas de dir la veritat així que les circumstàncies ho reclamen.

Un vespre es trobava fent tertúlia a la Sala Parés, quan va adreçar-se a un dels dependents un senyor foraster, el qual va demanar-li tímidament si aquell era el pintor Mir... Confirmada la pregunta, el dependent va oferir-se a fer-li conèixer el pintor, a la qual cosa l'altre s'exclamà dient que ja el coneixia, però que no sabia si seria recordat pel pintor.

Amb aquestes s'iniciaren les presentacions, i mentre En Mir insistia a no recordar el senyor de fora, de Centelles precisament, aquest va donar-li un seguit de dades referents a l'any en què s'havien conegut, a la qual cosa el pintor, recordant-lo de sobte, va engegar la següent exclamació:

"Ah!... Caram!... ¿Vostè és el senyor Fonoll?..." I adreçant-se a la concurrència va dir: "Veuen aquest senyor? Feia allò que a mi em rebenta tant: se'm posava darrera, mentre pintava, i no hi havia manera de treure'l!"

Res, que era en ple hivern i al senyor Fonoll va semblar-li que li engegaven una galleda d'aigua freda entre cap i coll...

●

L'AMOR PROPI

Desertor del Seminari Diocesà de Vic, el Seminari més troglodític de tot el planeta, Manuel Brunet conservà sempre un esperit clerical tan arrelat que no podia dissimular-lo ni en temps del seu republicanisme més demagògic. D'altra banda, Manuel Brunet sempre obrava i parlava demagògicament, fos el que fos el camp polític en què es manifestés. Deia si en morir Mossèn Collell escriuria la vida i miracle d'aquest, i que seria la vida més truculenta, més grotesca i cínica que hom pugui imaginar. Però la mort de Collell sorprengué Brunet altra vegada al servei dels reaccionaris, i per tant ens perdérem aquella biografia tan ben intencionada.

Quan treballava al diari "La Publicitat" tingué la pensada d'escriure una enciclopèdia del capellà, no precisament de la classe ni de l'individu, sinó del concepte: capellà. Brunet se'n prometia molt divertiment. Aviat, però, el seu entusiasme per tan epiritual empresa començà a defallir: Brunet no trobava tanta extensió de lèxic capellanístic com havia imaginat, i el poc que trobà no feia pas esqueixar de riure, i fer esqueixar de rialles era el que ell pretenia. Tot just si trobà les següents definicions:

Capellanic = Capellà petit i eixerit.

Capellanívol = Allò pertinent als capellans.

Etc.; una misèria. Aleshores demanà auxili als altres redactors, i aquests li oferiren definicions abundants i més gracioses. Per exemple:

Capellanarro = Xantre.

Capellància = *Sandunga* dels capellans.

Capell = Teula que usen els seglars per a cobrir-se el cap.

Etc. L'èxit dels acòlits mortificà tant Mossèn Brunet que, de despitat per amunt, abandonà la seva empresa enciclopèdica.

●

VENJANÇA

Ara que la Junta d'Exposicions llança una biografia d'Isidre Nonell, escaurà d'oferir material per al seu anecdotari. Quan Nonell col·laborava al setmanari "Papitu" solia portar-hi dibuixos còmics la llegenda dels quals de vegades no acabava de fer el pes. El director consultava, amb els redactors i col·laboradors que es trobaven en tals ocasions a la redacció, sobre l'admissibilitat d'aquells acudits. Si el sufragi universal es declarava en contra, adés perquè la gràcia de la llegenda no era perceptible, adés perquè mancava d'enginy, i es decidia posar a aquelles caricatures una llegenda nova, aleshores Nonell es conformava, tot místic i decebut. Si, pel contrari, la llegenda era acceptada, Nonell posava la cara més riallera que se li coneixia, donava un giravolt damunt d'un sol taló i deia a mitja veu, gairebé ho contava: "Tiruliru!" Tot això volia dir que aquell dibuix i la seva llegenda, de publicació immediata, eren una mordacitat contra algú amb el qual Nonell tenia algun ressentiment per a venjar.

●

BONES FORMES

El vigilant del Carrer més Baix de Sant Pere era, en temps de Nonell, un home que tenia vertadera preocupació a manifestar-se polit i fi com un *gentleman.* Nonell s'hi divertia perquè trobava aquella autoritat de les tenebres una persona més aviat grotesca. ¿Seria veritat o tan sols invenció malèvola d'En Nonell el que aquest contava del seu vigilant? Diu que entre altres manies de distinció, aquell bon home tenia la de deixar anar freqüents frases en castellà, i que quan li donava la cerilla per entrar a dormir, amb gest exageradament deferent el vigilant li deia: "Si usted gusta."

POPULARITAT, per Alpresa

— Ves tu, correm, que ve la pau...

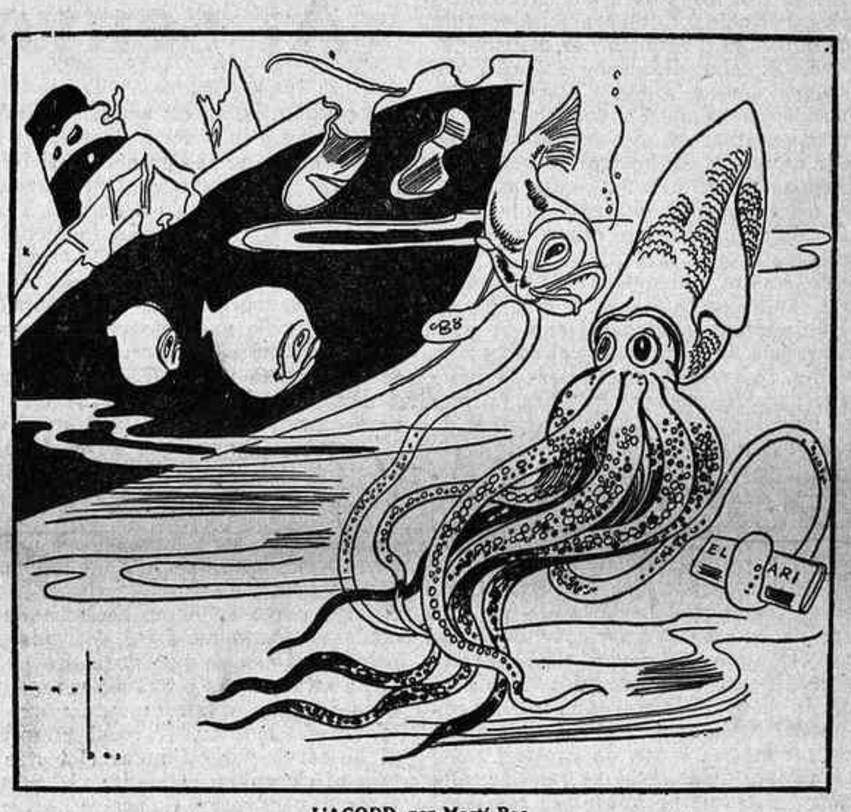

L'ACORD, per Martí Bas

— Un vaixell anglès?
— Sí; és la signatura de Mussolini al pacte anglo-italià.

Impremta Clarasó, Villarroel, 17.- Barcelona

(c) Ministerio de Cultura 2006